

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

November 2013 nr 10 (2421) • Tartu ülikooli ajakiri

SELLES NUMBRIS:

LÕPULLE JÕUAB SUURIM TEADUSRAHASTUSE PROGRAMM

VÄITEKIRI: INTERNETI VÕIMALUSED JA OHUD

UNIVERSITAS TARTUENSISE SÜNNIST AJALEHENA MÖÖDUB 65 AASTAT

the open, only 1 person
the ENTIRE WORLD
needs to solve a given
problem **FOREVER**

STUDY
Pharmacy
-based, secretive
start small
permission first 😊

change attractor
... it's inevitable
and irresistible

#open
science

Baby 😊

OPEN NOTE-

USEFULCHEM.M.
BLOGSPOT.COM
Jean-Claude
Bradley
@jcb Bradley

**BOOK sci
ence**

research.
iheartanthony.com

@science
of ants

everyone
is just as
busy as u!

organize

- blog might offer more organization than a wiki... for s
- lots of people use a wiki... but needs

KAS TEADLASE MÄRKMIK ON AVALIK?

STRUCTURE
& discipline

Best

to build a dB
& make everything
MACHINE READABLE

Naljast ja inimlikkusest

Merylyn Merisalu
UT peatoimetaja

Mäletan, kuidas üks mu põhikooliaegne õpetaja ohkas vahel, et õpetamine pole naljaasi. Ta oli range, vana ja heasüdamlik naine.

Tema esimest omadust mu klassikaaslased vihkasid, teisi kasutasid aga tihti ära, et õpetaja elu raskeks teha.

Nii siis kui ka praegu sellele ajale tagasi vaadates on raske uskuda, kui väga püüdsid nii õpetaja kui ka suur osa õpilasi iga hinna eest oma rollis püsida. Põhikooli lõpupoole püüdis õpetaja end inimlikumaks muuta ja kutsus meid vahel enda juurde küllagi: teed jooma ja televiisorist Veerpalu karikasõite vaatama. Pikalt range õpetaja-õpilane erisusega harjunud klassikaaslased lasid aga hooga vanaviisi edasi.

Palju kergem oli neil õpetajatel, kes kohe alguses õpetamise saateks nalja viskasid ja vahel ka õpilastele endile vempe viskasid. Nalja ja inimlikkuse olulisust nägin eriti selgelt gümnaasiumis teise kooli minnes.

Muidugi võiks öelda, et põhikoolis ongi lapsed veel «hullud» ja alles gümnaasiumiastmes hakkavad maa-

ilmast aru saama, aga mina seda ei usu. Palju on kinni just inimlikus sidemes, mis tuleb luua esimesel kokkupuutel. Ka haridus- ja teadusministeerium muretseb koolielu pärast ja ootab haridussõpru mõttekonkursile (mõttepabereid oodatakse 5. novembriks e-posti aadressile huvitavkool@hm.ee) esitama ideid, mida teha, et koolis tahetaks nii õppida kui ka töötada.

Seekordne vilistlaslugu räägib Pärnu linna aasta õpetajast. Kalle Viik õpetab Pärnu Sütevaka humanitaargümnaasiumis eesti keelt ja kirjandust ning tema õpilased on pikka aega olümpiaadidel ja riigieksamitel väga häid tulemusi saanud. Ka tema jaoks on hea õppetöö kõrval vähemalt sama oluline vastastikune austus ja hea suhe õpilastega.

Sütevaka on hea näide sellest, milline võiks olla ideaalne kool. Õpetajad tunnevad oma eriala hästi ja suudavad õpilasi akadeemiliselt motiveerida, aga vahel viskavad selga jaburad kostüümid ja teevad kooli saalis bändi. Õpilased armastavad õppida, aga arendavad end lisaks koolitundidele ka lugematutes huviringides, trennides ja huvikoolides. Ühiselt käiakse teatris, iga ilmaga looduses matkamas ja muidugi ühistel kontsertidel.

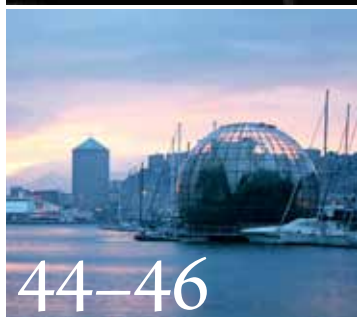
Selline võiks olla ka ülikool – osaliselt tegelikult ju ongi. Legendaarsed on näiteks TÜ looduskaitseringi tegemised ning mõnusaid traditsioone, kust võtavad osa nii tudengid kui ka õppejõud, on teaduskondades ja instituutides mitmeid. Äsja lõppesid ka tudengite sügispäevad, mille fotoreportaazi UT lehekülgedel näete.

Muidugi on ülikool märgiline, teaduste kants. Meil on targad ja lugupeetud professorid, aga nemadki on inimesed. Ka üliõpilased ei ole õppimisrobotid, kellesse ainult üha uusi ja uusi andmeid sisestada. Kõik me vajame aeg-ajalt puhkust ja miks mitte nautida neid puhkehetki koos, üksteiselt õppides ja omi mõtteid jagades.

UT

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Universitas Tartuensis on Tartu ülikooli ajakiri. Ilmub kord kuus. Tiraaz 3700. Tellimisindeks Eesti Postis 00892 • Tartu, Ülikooli 18–102; Tel: 737 5680, 523 1751; e-post: ajakiri@ut.ee; www.ajakiri.ut.ee. Postiaadress: Ülikooli 18, Tartu 50090 • **Vastutav väljaandja:** Illari Lään; **peatoimetaja:** Merylyn Merisalu; **toimetajad:** Signe Ivask ja Mart Zirnask; **keeletoimetaja:** Marika Kullamaa; **küljendaja:** Margus Nõmm; **fotograaf:** Andres Tennus; **infooimetajad:** Liis Sandre, Kady Sõstar; **Trükk:** Ecoprint • Kõik Universitas Tartuensis avaldatud artiklid jm tekstid ning fotod ja illustatsioonid on autoriõigusega kaitstud teosed. Toimetus lubab neid kasutada vaid koos viitega autorile ja Universitas Tartuensisile. • Toimetusel on õigus kaastöid nende selguse huvides toimetada ja lühendada. • **UT kolleegiumi esimees:** Maaaja Vaadi, **liikmed:** Sulev Kõks, Ivo Volt, Mart Noorma, Villu Päär, Indrek Treufeldt, Katrin Pajuste-Kuul, Liina Liiv.

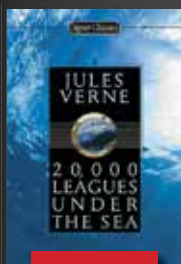

- 9** Ilmuma hakkab uus haridusalane ajakiri.
- 12** **INAUGURATSIOON:** Krooniline parodontiit – kas ainult suuga piirnev probleem?
- 13** **KOLUMN:** Mida tuleks Eesti doktoriõppe tuleviku nimel teha?
- 14** **PILDIS:** Sügispäevad pakkusid põnevat tegevust.
- 16** **AKTUAALNE:** Lõpule jõuab suurim teadusrahastuse programm.
- 20** **PERSOON:** Arstiteaduskonna emeritprofessor Arne Lepp on tagasihoidlik mees. Tänavu andis Lepp välja täiendatud ja ajakohastatud versiooni inimese anatoomia õpikust kõrgkoolile, mis on Eestis ainus omalaadne.
- 24** **TEADUS:** Avatud märkmiku teadusest
- 27** **VÄITEKIRI:** Meediauurija Lukas Blinka ütleb, et Eesti teismeliste kalduvus internetis igavleda viitab struktureeritud tegevuste nappusele.
- 31** **VILISTLANE:** Pärnu linna aasta õpetaja Kalle Viik rõhutab usaldusliku ja austava suhte olulisust õpilaste ja õpetaja vahel.
- 34** **ARVUSTUS:** Tudengifilm 2013 tõestas sirguva (filmi)generatsiooni sügavat huvi ajaloo, popkultuuri ja ühiskondlikke valupunkte käsitlevate teemade vastu.
- 36** **AKTUAALNE:** Eesti tänapäeva matemaatikateaduse rajaja sünnist möödub sada aastat.
- 38** **AJALUGU:** 65 aastat ülikooli häälekandjat.
- 42** **ESSEE:** Dotsent Kadri Simm räägib praktilise filosoofia võimalikkusest.
- 44** **REISIKIRI:** Genova ülikoolis õppinud Karin Leichter tõdeb, et igas piirkonnas on isemoodi itaallased.
- 47** juubelid, stipendiumid, kaitsmised, tunnustused, teated

Järgmine Universitas Tartuensis ilmub 6. detsembril 2013.

Suur valik Penguin'i **SIGNET CLASSICS** sarja raamatuid **vähemalt 40% SOODSAMA** hinnaga

30. novembrini 2013

6,90
3,30

8,68
2,77

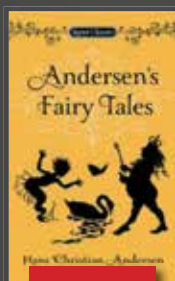
9,57
5,00

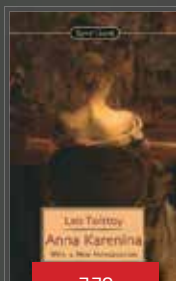
6,01
2,77

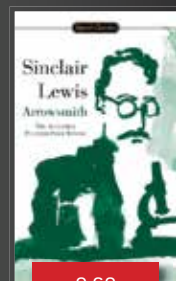
8,76
4,43

7,79
3,87

7,79
4,43

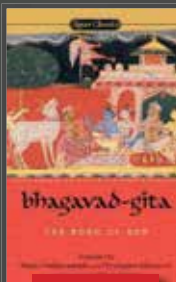
8,68
4,43

9,65
5,00

6,90
3,30

7,79
3,87

8,76
4,43

TARTU ÜLIKOOL
RAAMATUPOOD

AVATUD UUEL AADRESSIL **RAEKOJA PLATS 11**

Multimeediatalituse galeriis on Imat Suumani fotonäitus

TÜ multimeediatalituse galeriis (Lossi 3 õppehoones) avati Imat Suumani fotonäitus «Nägemist, Tartu!».

Maalikunstnikuna tuntud Suuman eksponeerib väljapanekul paarikümmet Photoshopiga töödeldud fotot. Selle tulemusel on fotodel koos inimesed, hooned ja nähtused eri ajastutest. Paljude piltide aluseks on vanad fotod Tauno Rahnu erakogust.

«Minu jaoks ongi näituse põhitelgeline Tartu pildid. Vanu fotosid koguva Tauno Rahnu kogus on ligi 4000 pilti, mis annavad hea ettekujutuse näiteks tsaariaja Tartu linnavaadetest,» rääkis Suuman. Kunstnik on nii vanadele kui ka uutele piltidele lisanud elemente, mis teevad ratsionaalsed fotod ebamaisteks. Näiteks paistab Tigutorni tagant välja hüügisuur kuu, mis ennus-

Imat Suumani «Tartlase matmine».

taks justkui maailmalõppu või Raekoja platsi kohal tõuseb õhku suur reisilennuk.

Vähem kui aasta tagasi selle projektiga tegelema hakanud Suuman leiab, et katsetused Tartu fotodega peegeldavad tema tunnet, et surres ei satu ta ei taevasse ega põrgusse, vaid lahustub Tartu keskkonnas. Vanade ja uute elementide miksimine viitabki sellele ajastute segunemisele.

Näitus «Nägemist, Tartu!» jääb avatuks aasta lõpuni.

Üliõpilaste õigusbüroo on taas avatud

Selgi sügissemestril jätkab tegevust Tartu ülikooli üliõpilaste õigusbüroo, millele pandi alus juba 13 aastat tagasi. TÜ juuratudengid jagavad abivajajatele praktilise ainekursuse raames õigusabi, oodatud on kõik inimesed, nii tudengid kui ka teised, kes mingil põhjusel ei saa endale muud õigusabi lubada.

Abi saab küsida näiteks nii igapäevaste juriidiliste probleemide, mis seonduvad enamjaolt pere, pärimise ja kõigvõimalike lepingutega, kui ka keerulisemate töö-

ja elamuõiguslike vaidluste kohta. Õigusnõu annavad TÜ õigusteaduse bakalaureuseastme viimase aasta üliõpilased ja magistrandid ning see on kõigile tasuta.

Vastuvõtt õigusbüroos toimub esmaspäeviti, teisipäeviti ja neljapäeviti kell 16–19 ja laupäeviti kell 11–14 Tartus Näituse 20 ruumis 115. Juuratudengite õigusbüroo on avatud kuni 6. detsembrini. Soovijail tuleks end eelnevalt registreerida telefonil 737 5299 või saata e-kiri aadressile juuraabi@ut.ee.

TÜ taas 3% parima seas

Oktoobris avaldas maailma mainekaim ülikoolide edetabeli koostaja, ajakiri Times Higher Education (THE) taas maailma parimate ülikoolide värsket pingeread. 2013/2014. aasta edetabelis on Tartu ülikool jätkuvalt ainukesena Baltimaade ülikoolidest maailma 3% parimate ülikoolide seas, kuuludes vahemikku 351–400.

Rektor Volli Kalm kommenteeris, et Tartu ülikooli püsimine juba kolmandat aastat maailma tippülikoolide seas on ühelt poolt kindlasti tunnustus ülikooliperele, aga teisalt ka kohustus, kuna ülikooli õppe- ja teadustöö arendustegevuses tuleb järjepidevalt pingutada. «Kõrghariduse rahvusvaheline konkurents ainult kasvab, mis tähendab, et kõik ülikoolid üle maailma panustavad oma arendustegevusse, aga ka nähtavuse ja tuntuse parandamiseks,» lisas Volli Kalm.

Peale teadlaste seas korraldatava maineuuringu võtab THE pingerea koostamisel kõige enam arvesse kvalitatiivseid näitajaid, mis kirjeldavad õpikeskkonda, teadustulemuste mõjukust, teadustöö mahtu, teadustulusid, uuendusmeelsust ja rahvusvahelistumise ulatust.

Esimeste seas domineerivad jätkuvalt USA kõrgkoolid, esimesel kohal on sarnaselt eelmise aastaga California Institute of Technology ning teisel kohal Harvard University. Ida-Euroopast on 400 maailma tippülikooli hulka pääsenud vaid neli ülikooli, nende hulgas Tartu ülikool, Varssavi ülikool, Lomonossovi nimeline Moskva riiklik ülikool ja Charlesi ülikool Prahast.

Tuleviku kooli uut moodi klassiruum

Olustvere teenindus- ja majanduskoolis toimub 7.–8. novembril hariduse infotehnoloogia sihtasutuse innovatsioonikeskuse sügisseminar, kus Tartu ülikooli tehnoloogiahariduse professor Margus Pedaste tutvustab tuleviku kooli uut moodi klassiruumi.

Ettekande sisuks on klassideta kooli idee tutvustamine. Pedaste toob välja, et näiteks Rootsis on seesuguseid koole juba mitmeid. «Mõte tugineb sotsiaalkonstruktivistlikule õppimiskäsitlusele, mille järgi toimub õppimine õppija suhetes teiste õppijate ja ümbritseva keskkonnaga,» ütleb ta.

Ettekandest selgub, et internetipõhiste massikursuste põhiidee on asjaolu, et õppida peaks saama igal pool ja ajal. Peale selle peab kursus olema õppuri jaoks tasuta ning huvitaval teemal. Massikur-

sused on enamjaolt kasutuses suurtes ülikoolides ning neile võivad reeglina registreeruda kõik, kes teema vastu huvi tunnevad. Enesejuhitud ja -reguleeritud õppimine saab paindlikult kujunevas klassideta keskkonnas ja massikursustel osalemisel üha olulisemaks. Uurimisvaldkondadena ei ole need aga sugugi uued. «Juba kümneid aastaid vaadeldakse enesejuhitud õppimist kui protsessi, milles õppija võtab kas ise või toetava õpetaja abiga initsiatiivi oma õpiprotsessis,» kõneleb Pedaste. Protsessis määratleb õppur õppimisvajaduse ja personaalse eesmärgi ning valib välja just talle sobivad materjalid ning strateegia. Lõpuks hindab ta ise ka õpitudemusi.

Uue lahendusena toob Pedaste välja pedagoogilised agendid, kes

peaksid klassideta koolis või massikursustel toetama enesejuhitud ja -reguleeritud õppimist. Mida rohkem muutub õpe indiviidi eripära arvestavamaks (sõltumata sellest, kas õpitakse individuaalselt või rühmas), seda enam on vaja koguda õppijate kohta infot, mida analüüsides on võimalik õigel ajal ja õiges kohas tuge pakuda. Info kogumisel tulevadki appi agendid.

Just ideede integreerimine aitab klassiruumist teha targa klassiruumi. Pedaste sõnul unustatakse sageli ära, et tuleviku tark klassiruum peab sisaldama peale «targa» tarkvara ka nutikaid ja paindlikke tehnoloogialahendusi, inimesi ja meetodeid.

Professor Pedaste esineb ettekandega esimesel plenaarsessioonil 7. novembril 11.45 – 13.30.

Foto: Andres Tennus

16. oktoobril, üleeuroopalisel südame taaskäivitamise päeval toimus Tartu linnas aktiivne teavituskampaania «Sinu käed päästavad elu!». Ülikooli peahoones selgitas teiste seas kiirabitöötaja Eneli Rosin huvilistele, et Eestis sureb igal aastal tunnistajate juuresolekul südame äkksurma kuni 700 inimest. Kui enne kiirabi tulekut elustamisvõtteid ei rakendata, on ellujäämise võimalus alla 10%. «Kui inimene ei hinga normaalselt, aga tema süda veel lööb, tuleb kõigepealt helistada numbril 112 ja anda edasi kogu info, mida teate,» rääkis Rosin. Võimalusel tuleks juba kõne ajal alustada kunstliku hingamisega. Selleks tuleb käed asetada abivajaja rindkere keskele ning vajutada tugevasti umbes 100 korda minutis ilma pausideta, kuni elustatav tuleb teadvusele või kiirabi kohale jõuab.

Etnoloogiamagistrant avas lõputöö osana näituse

Tartu ülikooli etnoloogia magistrant Reena Purret ning soome-ugri keelte eriala vilistlane, praegu dokumentaal- ja portreefotograafina töötav Annika Haas avasid oktoobri lõpus näituse «Meie, mustlased».

Purreti sõnul tuli näituse idee esmalt Eesti Rahva Muuseumist, kus loodi omakultuuride osakond, mis tegeleb vähemusrahvustega. Annika Haas on väga pikalt tegelenud vanausuliste kogukonnaga, kes hoiavad samuti suhteliselt omaette, ja tundis ka algusest peale ise projekti vastu suurt huvi. Algselt pidi ta olema ainult fotograaf, aga sujuvalt sai temast kaaskuraator.

Praegu Valga muuseumis olev näitus on kokku pandud põhiliselt Purreti uurimistöö põhjal, palju aitavad kaasa Haasa emotsionaalsed portreefotod oma lugudega. Kuraatorid loodavad anda pildi romade igapäevaelust, sotsiaalsest olukorrast ja ühiskondlikust positsioonist tänapäeva Eestis.

«Mind huvitab etnoloogia, seega loomulikult ka vähemuskultuur, eriti selline, millest eestlased tegelikult teavad niivõrd vähe. Romad hoiavad ju suhteliselt eraldi, võõraid eriti lähedale ei lasta, nende kohta liigub nii palju igasuguseid kuulujutte, kus kõik negatiivne on alati üle paisutatud,» rääkis Purret.

Esimese asjana torkab mustlaste ehk romade juures silma perekesksus. Kuigi nad on kiired kohanejad, on mustlaslastel teistega võrreldes raskem koolis käia – nad pole eraldatusega harjunud. Perekesksus on samas ka põhjus,

miks paljude haridustee jääb lühikeseks. Poisid tahavad naist võtta ja peavad tööle hakkama. Tüdrukud tahavad mehele minna, mitte karjääri teha, ja hakkavad selleks varakult valmistuma.

Romad on ka väga avatud. Näituse jaoks materjale kogudes leidsid kuraatorid palju kontakte ka otse tänavalt. Pooleteise aasta jooksul keeldus vaid üks inimene nendega suhtlemast. Näitusel kasutatud tekstid põhinevad kahel viimasel aastal tehtud intervjuudel, mis kulgesid üllatavalt ladusalt ja sooja õhkkonnas: romad avasid lahkelt ukse, pakkusid teed ja süüa ning alles seejärel tundsid huvi, kuidas kontvõõraid aidata saab.

«Minu kogemus ütleb, et eestlastel on stereotüüp, et romad on räpased. Ma ei tea, kas see tuleb tõesti sõnast «mustlased» või sellest, et neid nähakse ainult teleri vahendusel. Välismaa romadel kipub tõesti nii olema, et sinna, kuhu laager üles lüüakse, tekib kohe ka prügimägi, aga Eestis see päris kindlasti nii ei ole,» ütles Purret.

Ükskõik kui vaeseid peresid kuraatorid külastasid, olid need alati puhtad. Nii kodu kui ka inimene ise peab nende kultuuris olema puhas. Kui näiteks naine ei hoolitse oma välimuse eest, jätab ta räpaka mulje. Ja see ei tähenda ainult, et tal on raske kaaslast leida, vaid ta jätab halva mulje kogu perest.

Väljapanek valmis koostöös Valga muuseumisõprade seltsi, ERM-i omakultuuride osakonna ja Eesti romade kogukonnaga. Näitus jääb Valga muuseumis avatuks 30. novembrini ja läheb pärast seda Eestit mööda rändama.

Ülikooli raamatukogu sai lõpuks lifti

23. oktoobril avati Tartu ülikooli raamatukogus lift, millega saab liikuda raamatukogu kõikide korruste vahel.

«Kui seni pääses ratastoolis lugeja probleemideta vaid raamatukogu fuajeesse, siis nüüd võimaldab lift juurdepääsu raamatukogu kõikidele korrustele,» rääkis TÜ raamatukogu direktori kohusetäitja Liisi Lembinen ning lisas, et kuigi lift on mõeldud eelkõige liikumispuudega lugejatele, võivad seda kasutada ka kõik teised raamatukogu külastajad.

Lifti valmimisega paraneb liikumispuudega, eelkõige ratastoolis liikuvate klientide ligipääs raamatukogule ning võimalused seal õppida ja töötada ilma kõrvalise abita. Ümber on paigutatud ka raamatukogu turvavaravad, mis paiknevad nüüdsest fuaje peatrepi ees.

Lifti ehitamist rahastati meetme «Kõrgkoolide ning teadus- ja arendusasutuste õppe- ja töökeskkond» alameetmest «Ülikoolide ning teiste teadus- ja arendusasutuste juurdepääsetavuse suurendamine ja tuleohutusnõuetega kooskõlla viimine».

Foto: TÜ raamatukogu

Kõrge tunnustus

25. oktoobril tunnustati Saksamaal Lünenis Euroopa prestiižikaima loodusfotograafia konkursi «GDT European Wildlife Photographer of the Year 2013» autasustamisel Tartu ülikooli loodusvarade rakendamise teaduri Mati Kose loodusfotot «Bats and Stars». Kose jäi jagama II ja III kohta imetajate fotode kategoorias.

Euroopa loodusfotograafia konkurs on suuruselt ja mõjukuselt üks suurimaid maailmas. Kose sõnul on esimene suur rahvusvaheline heakskiit maailma ühel tugevaimal loodusfotograafia konkursil väga innustav. «Ühelt poolt on see tunnustus meie looduse rikkusele, et suudame pakkuda konkurentsi maailma loomafoto kuldpaikades pildistajatele, teisalt näitab, et loodusfoto piiride avardamine ja uute vaatenurkade leidmine on õige tee, et tänapäeva konkurentsitihedal meediamaastikul silma jääda,» ütles mees.

Võidupilt sündis suvise puhkuse lõpuretkel Sørve bioloogiajaamas Saaremaal. «Välibaasi õuel oli üles seatud ööliblikate seireks valguspüünis. Selle ümbruses tiirutav putukaparv meelitas omakorda ligi hulgaliselt nahkhüri. Nende lennukaari vaadeldes sündiski mõte neid jäädvustada kirka augustitaeva tähemaastiku taustal,» seletas ta.

Teadlase ja loodusfotograafina on Mati Kose kutsumus näidata loodust selle võimsuses ja hapruses köitvalt ja üllatavalt. Viimastel aastatel on ta püüdnud leida fotograafias järjest rohkem uusi ja tavapärasest erinevaid vaatenurki ning loomingulisi lahendusi.

Vestlussari lasteteatritest

Teatriteaduse üliõpilaste loož korraldab sügiskulvestlussari ja lasteteatritest. Arutelusarja «Kolm õhtujuttu ehk lasteteatrite sümposium» eesmärk on tutvustada teatritudengitele ja teistele teatrihuvilistele siiani pigem vähe tähelepanu pälvinud lasteteatrit Eesti teatrielus. Vestlema on kutsutud nii lasteteatri tegijad kui ka uurijad.

Kolmel õhtul kohtuvad teatritegijad ja -uurijad ning publik Tartu uue teatri suures kohvikus, et koos arutleda, mõelda, küsida ja vastata. 6. novembril räägivad lasteteatrite suundumustest ja kriitikat teatriteadlane ja lasteteatri ajaveebi asutaja Eva-Liisa Linder ning teatrikriitik Rait Avestik.

25. novembril räägivad praktikud, NUKU teatri kunstiline juht, lavastaja ja näitleja Taavi

Tõnisson ning Toomas Tross ja Haide Männamäe Piip ja Tuut teatrist. 4. detsembril kohtuvad ja arutlevad lastele lavastamise üle aga Viljandi kultuuriakadeemia etendus kunstide osakonna õppejõud Jaanika Juhanson ning lavastaja Mart Koldits.

Kõik vestlusõhtud algavad kell 18.15 ja kestavad umbes poolteist tundi. Õhtuid juhivad teatriteaduse üliõpilaste loožii liikmed.

MTÜ teatriteaduse üliõpilaste loož (TÜL) on TÜ üliõpilaste erialaorganisatsioon, mis loodi 1993. aastal, et pidada süvendatud teatralast dialoogi. TÜL-i eesmärgid on edendada teatriteadust Eestis ning avardada selles vallas oma liikmete ja teiste tudengite silmaringi. Oluline on pakkuda teatriteaduse tudengitele võimalust oma teoreetilisi teadmisi praktiseerida.

Gustav Adolfi päev

Academia Gustaviana 381
kolmapäeval, 6. novembril 2013. aastal

Loengud (inglise keeles):
Kell 14 Paabeli (Ülikooli 17) fuajees

Jüri Talvet, maailmakirjanduse professor
„Kas Euroopa barokiajastu kirjandus on mõjutanud Eesti luulet“

Marju Lepajõe, patristika ja ladina keele lektor
„17. sajandi Eesti- ja Liivimaa luule Euroopa kontekstis“

Daniel Sävborg, skandinavistika professor
„Rootsi 17. sajandi luule: barokk ja realism“

Martin Bagge, Ute Goedecke ja Per Mattsson
„17. sajandi luule ja muusika esitamine tänapäeva publikule“

Kontsert:
kell 18 ülikooli aulaks – Martin Bagge ja ansambel Mare Balticus Rootsi esitavad 17. sajandi rootsi muusikat ja luulet. Kontsert on tasuta.

Kõik huvilised on oodatud!

TARTU ÜLIKOOL | Tartu Ülikooli muuseumid | norden | SOODIA | MÜSIA IYVA

Ilmuma hakkab uus haridusalane teadusajakiri

Novembri alguses avaldatakse Tartu ülikooli ja Tallinna ülikooli koostöös uue eestikeelse Eesti Haridusteaduste Ajakirja (Estonian Journal of Education) esimene erinumber.

Teemaks on õpetajakoolitus ja kõrgkoolipedagoogika, toimetajad haridusteaduste vanemteadur Äli Leijen, kõrgkoolipedagoogika dotsent Mari Karm ja üldpedagoogika professor Edgar Krull Tartu ülikoolist.

Ajakirja vastutava toimetaja Krista Uibu sõnul on uue ajakirja põhitähtsuseks avaldada eestikeelseid akadeemilisi originaaluurimusi ja teaduspõhiseid kaastöid kasvatus- ja haridusteadustest, haridusest ja õpetajakoolitusest kogu selle mitmekülguses. Vaja on juurutada ja arendada eestikeelset erialaterminoloogiat, kindlustada omakeelse haridusteaduse kestvus ning toetada kõrgetasemelise ja rahvusvaheliselt tunnustatud pedagoogikateadlaste järelkasvu.

«Meie erisoov oli luua eestikeelne avaldamisruum noorteadlastele ja julgustada neid eesti keeles kirjutama,» rääkis Uibu. Ta lisas, et rahvusvahelise teadusruumi laiendamiseks koostatakse eestikeelsetest käsikirjadest ka pikemad ingliskeelsed resümee, mis avaldatakse ajakirjas eraldi osana.

Eesti Haridusteaduste Ajakiri on eelretsenseeritav ja rahvusvahelise toimetuskolleegiumiga. Kolleegium on 21-liikmeline, nende hulgas on tuntud haridusteadlasi nii Tartu ja Tallinna ülikoolist kui ka Euroopa ning Ameerika ülikoolidest. Kol-

leegiumi esimees on Aalborgi ülikooli kultuuripsühholoogia professor Jaan Valsiner. Ajakirjas avaldatakse kõrgetasemelisi empiirilisi uurimusi ja teoreetilisi ülevaateartikleid haridusteadustest ja sellega piirnevatest valdkondadest.

Välja antakse nii vaba- kui ka erinumbreid, iga kolmas on vabanumber. Ühe numbriga on 7–8 teadusartiklit, lisaks 1–2 välisautori artiklit, mis avaldatakse eesti keeles. Rubriigis «Raamatututvustus» ilmuvad arvustused uuema haridusteaduste kirjanduse kohta. Ajakirja teine erinumber, mida toimetavad Tallinna ülikooli professorid, ilmub 2014. aasta maikuu ning ajakirja vabanumber sama aasta novembris.

Ajakiri ilmub TÜ kirjastuse väljaandena ainult avatud juurdepääsu platvormil *Open Journal Systems*. See võimaldab eestikeelsele ajakirjale laiema rahvusvahelise ja valdkonnaülese leviku, kaitstes samas autoreid Creative Commons 3.0 litsentsiga.

Pabertrükkist ajakirjal ei ole, seda saab lugeda veebilehel eha.ut.ee või TÜ raamatukogus ojs.utlib.ee/index.php/EHA. Ilmumissagedus on kaks numbrit aastas.

Ajakirja loomist ja esma- ja teinumbri väljaandmist rahastab SA Archimedes programm Primus. Programmi viib ellu sihtasutus Archimedes, selle eesmärk on toetada kõrgkooliõppe kvaliteeti ja tõsta kõrgkooliõpetajate konkurentsivõimet.

Killuke vana kirikut ajaloo muuseumis

TÜ ajaloo muuseumis on lõpule jõutud töödega, mille tulemusena ootab muuseumikülastajaid fuajees killuke keskaegsest kirikust.

Fuajee põrandasse tehtud süvendis asub 700 aasta vanune Tartu ainuke täisfiguuriga säilinud hauakivi ning õnneliku juhuse tõttu avastatud hauakamber koos koopiaga luustikust, mis hauakambri käesoleva aasta mais leiti. Nii ükski asetsev hauakamber kui ka surnu matmisviis viitavad väärika isiku matmispaigale. TÜ arheoloogia kabineti tehniku ja luuarheoloogi Martin Malve hinnangul kuulus hauakambri skelett 40–50-aastasele mehele.

Fuajees eksponeeritud hauakivi avastati Tartu toomkiriku varemetest 2008. aastal ning jäi siis ootama sobivat eksponeerimisvõimalust. Kivil on kujutatud vikaari Stephanus de Veldet, kes tegutses Tartus arvatavasti 14. sajandil. Tugeva klaasiga kaetud süvend, kus hauakivi koos hauakambri ning skeleti koopiaga nüüd asub, võimaldab külastajatel heita pilgu keskaegse kiriku põranda alla ning uudistada selle väärikat ajalugu.

Foto: TÜ ajaloo muuseum

Vabaduse saar linnamuuseumis

Oktoobri lõpus avati Tartu linnamuuseumis näitus «Tartu – vabaduse saar?», mis annab ülevaate nõukogude okupatsiooni ajal Tartus töötanud, õppinud või muul moel Tartuga kontaktis olnud mittepõlisrahva hulgast pärit intelligentsist ja võimude survest hoolimata eksisteerinud vaba vaimuelu avaldustest.

Alates 1950. aastatest kujunes Tartust ning Tartu ülikoolist omalaadne keskus, mis tõmbas ligi demokraatlikult meelestatud intelligentsi. Tartu sarnanes väliselt euroopalikele ülikoolilinnadele ning seltskondlikus läbikäimises ja inimeste igapäevases suhtluses oli säilinud palju sellist, mis mujal nõukogulikus keskkonnas oli hävitatud. Tartu jäi mõnevõrra eemale parteiorganite tõhusast kontrollist ja akadeemilist elu ning teadustööd ei mõjutanud kompartei anti-semiitlik poliitika.

Tartu teadlaste, haritlaste, üliõpilaste ja loomeintelligentsi, nagu ka inimõigustele keskendunud dissidentide ja mitmete rahvuslikult mõtlejate ja nõukogudevastastelt meelestatud mõttesuundade esindajate hulgas tekkisid sõpruskonnad ja suhtlusringid, kus võis vabamalt väljendada mõtteid ja vahetada informatsiooni.

Usalduslikele suhetele tuginedes levitati omakirjastuslikke trükiseid (samizdat) ning mitmesugust piiri taga ilmunud kirjandust (tamizdat), mille hoidmist ja levitamist loeti kriminaalkuriteoks. Niisugustesse ringidesse kuulumine oli paljude jaoks eluliselt oluline, kuna vabastas nüristava ideoloogilise surve alt ja aitas osa saada kultuurilisest traditsioonist ja vaimuelust, mis oli alternatiiviks

Pent Nurmekund 1960. aastatel orientalistikakabinetis tudengitele hiina keelt õpetamas.

Foto: TÜ raamatukogu

totalitaarse ühiskonna inimvääriskust ja vabadust maha suruvale sotsialistlikule õpetusele ja praktikale.

Ehkki ka Tartu üle laotus komparteilastest võimuesindajate, KGB ja vähemtähtsate, kuid püüdlike võimuteenrite valvas kontroll ning aeg-ajalt kohaldati repressioone, mis ulatusid ülikoolist väljaheitisest või vallandamisest vabadusekaotuseni vangilaagris, oli vaimuelus siiski tuntav pidev püüdlus laiendada vabaduse piire ning hirm võimude ees ja kuulekus vähenes.

Tihedalt kunagise Tartu riikliku ülikooli tudengite ja õppejõududega seotud näitus on pühendatud Tartu rollile nõukogude vabamõtlejate kultuuris 1960.–1980. aastatel ning keskendub ka Tartus elanud ja tegutsenud teistest Nõukogude Liidu koosseisu

kuuluvatest liiduvabariikidest pärit vabamõtlejate ringkondadele, kes nõukogude luureteenistuse jälitamise eest Tartusse põgenesid.

Linnamuuseumi näituse avamisele järgnenud rahvusvahelisel ettekandepäeval kõnelesid mitmed tuntud, 1960.–1980. aastatel Tartus tegutsenud vabamõtledjad, samuti teema uurijad nii Eestist kui ka väljastpoolt. Ettekanntes käsitleti Tartu kesket rolli nõukogudevastaste vabamõtlejate koondamisel ning Juri Lotmani ja tema mõttekaaslaste osa selles.

Kuni järgmise aasta märtsikuu ni avatuks jääval näitusel kujutatakse Tartu vaimuelu poole sajandi tagust atmosfääri välistudengite, professori, loomeintelligentsi elulugude, ajastule iseloomulike esemete, filmilõikude ja audiomaterjali kaudu.

TÜ 94. aastapäeva märgib traditsiooniline ball

Detsembri alguses toimuv aastapäevaball on saanud traditsiooniliseks sündmuseks, millega tähistatakse Tartu ülikooli akadeemilise aasta kõige pidulikumat päeva.

Ballile on oodatud tudengid, õppejõud, vilistlased ja teised akadeemilise elu tegelased nii Tartu ülikoolist kui ka teistest Eesti kõrgkoolidest, et meeldivas õhkkonnas tähistada emakeelse ülikooli asutamise aastapäeva.

1. detsembril avatakse külalistele Vanemuise kontserdimaja uksed juba kell 18, mil külalisi

tervitab TÜ üliõpilaskonna esimees Kaspar Kruup. «Traditsiooniline ball on ilus meeldetuletus ülikooli kogukonna suurusest ja ühisest austusest *alma mater*'i vastu,» kirjeldas Kruup ülikooli-aasta üht tähtsündmust.

Tänavu ei valitud tudengite seast eraldi õhtujuhte, aastapäevaballi juhib tuntud Eesti laulja, näitleja, saatejuht ning dirigent Mart Sander. Mõnusa õhkkonna loovad ja parima tantsumuusika eest hoolitsevad TÜ sümfooniaorkester ja Big Band Tartu koos solistide Gerli Padari ja Aivar

Tommingaga. Õhtu jooksul esinevad veel teisedki andekad muusikud ning külalistele on varuks mitmeid üllatusi.

TÜ aastapäevaballi piletid on müügil TÜ üliõpilasesinduses ja Piletimaailma ning Piletilevi müügipunktides üle Eesti (eelmüügist ISIC- ja ITIC- kaardiga 13 eurot, täispilet 15 eurot, alates 25. novembrist pilet ISIC- JA ITIC-kaardiga 15 eurot, täispilet 17 eurot). Pärast südaööd jätkub ball järelepeoga Poslebala korporatsioon Ugalas, sinna pääsevad kõik tasuta.

RAHVUSÜLIKOOI 94. AASTAPÄEV

Pühapäev, 1. detsember

- ▶ **kell 12**
Rahvusülikooli 94. aastapäeva aktus aulas – akadeemiline loeng, ülikooli audoktorite ning doktorite promoveerimine, TÜ Rahvusmõtte auhinna üleandmine.

Aktuse otseülekanne www.uttv.ee

- ▶ **kell 17**
Ülikooli tõrvikrongkäik. Kogunemine Vanemuise 46 õppehoone ees.
- ▶ **kell 19**
Aastapäevaball Vanemuise kontserdimajas.

Pileteid saab osta TÜ üliõpilasesindusest, Piletimaailma ja Piletilevi müügipunktides ning Vanemuise kontserdimaja kassast. Täpsem info www.tyee.ee/ball

Teisipäev, 3. detsember

- ▶ **kell 14**
Tartu Ülikooli Sihtasutuse stipendiumide üleandmine ajaloo muuseumi valges saalis.

Krooniline parodontiit – kas ainult suuga piirnev probleem?

INAUGURATSIOON

TÜ suu- ja hambahaiguste professor **Mare Saag**
27. november kell 16.15
TÜ ajaloo muuseumi
valge saal

TÜ suu- ja hambahaiguste professor Mare Saag peab inauguratsiooniloengu teemal «Krooniline parodontiit – kas ainult suuga piirnev probleem?»

Krooniline parodontiit on hambakaariese järel kõige sagedamini esinev haigus suuõõnes, mille korral on põletikust haardunud hamba kinnitus- ja tugikoed. Esmaseks kaebuseks on igemepõletik, mida iseloomustavad turse, punetus, veritsus ja valu. Haigestumine kulgeb episoodidena, vahelduvad põletiku ägestumise ja taandumise perioodid.

Haigestumise põhjuseks on spetsiifilised bakterid, haiguse kulg erineb indiviiditi. Kui ravi ei järgne, levib põletik igemest allolevatele kudedele, mis viib lõpuks hammaste kaotamisele. Haavandunud igemetasku on in-

fektsioonile väratiks vereringesse ja sealt teistesse organitesse.

Parodontiidi eripära on, et kliiniliselt väljenduv kinnituskudede kaotus on organismi kaitsereaktsioon, mida mõjutavad mitmed seismised ja välised riskitegurid. Tuvastatud riskitegurid on bakterid, geneetilised faktorid, suitsetamine, perekondlik anamnees, teatud süsteemsed seisundid ja haigused.

Palju on uuritud parodontiidi haiguste seost diabeedi, insuldi, enneaegse sünnituse, hingamisteede haiguste ja südame-veresoonkonna haigustega. Parodontiidi diagnoosiga patsient jääb jälgimisele kogu eluks. Komplikatsioonide ennetamiseks on oluline haiguse varane diagnostika ja kompleksne ravi.

Professor Mare Saag on sündinud 17. juunil 1952. aastal Põltsamaal. Lõpetanud Miina Härma nimelise Tartu II keskkooli, astus ta Tartu ülikooli arstiteaduskonna stomatoloogia osakonda, mille lõpetas 1975. aastal.

Tema tegevus jätkus TÜ stomatoloogia kateedris vanemlaborandina aastatel 1976–1977, seejärel assistendina 1977–1994, vanemassistendina 1994–1997, dotsendina 1998–2013. Meditsiinikandidaadi väitekirja teemal «Parodontiidi seisund noortel» kaitses ta Leningradi I meditsii-

niinstituudis 1991. aastal. Alates 2003. aastast on Mare Saag TÜ stomatoloogia kliiniku juhataja ja tänavusest aastast suu- ja hambahaiguste professor.

Mare Saag on oma erialal tunnustatud spetsialist, kuuludes ühtlasi Eesti vabariigi sotsiaalministeeriumi suu- ja hambahaiguste erialakomisjoni. Viimase kahekümne aasta jooksul on teda korduvalt kutsutud loenguid pidama näiteks Karolinska instituuti, Helsingi ülikooli, Riia Stradinsi nimelisse ülikooli, Tbilisi ülikooli, Voroneži ülikooli ja mujale.

Saagi juhendamisel on kaitsnud kaks doktoritööd, üks magistritööd, praegu on ta kuue doktorandi juhendaja. Koostöös kolleegidega Turu ülikoolist, TÜ kliinikumi ühendlaborist, TÜ mikrobioloogia-, biokeemia- ning molekulaar- ja rakubioloogia instituudist on ta ETF-i ja välisprojektide raames käsitlenud *streptococcus mutans*'i osa kaariese patogeneesis, polüoolide toimet suuõõne mikrofloorale, parodontiidi mikrofloora ja ravi efektiivsuse hindamist, suulõhede geneetilist etioloogiat, juveniilse idiopaatilise artriidi geneetilist tausta alalõualigese kaasahaaratusel korral jne.

Mare Saag on olnud valitud mitmete erialaorganisatsioonide juhtkonda ja on mitmete ajakirja- de toimetuskolleegiumi liige.

Doktoriõppe tulevikust

Siret Rutiku

õppeosakonna juhataja

Tartu ülikool on koostamas uut arengukava aastateks 2014–2020.

Sõltumata sellest, kas arutatakse ülikooli missiooni, visiooni või väärtuste üle, lepatakse kokku eesmärkides või määratletakse probleeme – kõikjal tõstatub ühe keskse teemana doktoriõpe.

Tartu ülikool on doktoriõppega seondult võtnud endale riigi ees selged kohustused. Haridus- ja teadusministeeriumi ning TÜ vahel sõlmitud tulemuslepingus oleme muuhulgas andnud lubaduse, et ülikool parandab doktoriõppe juhendamise kvaliteeti ja tulemuslikkust, toetades ka haridusteaduste doktoriõppe arengut.

Eesmärgi hindamiseks esitab ülikool lepingu aruandes ülevaate meetmetest, mida juhendamise kvaliteedi parandamiseks on rakendatud, ning nende mõju doktoriõppe kvaliteedile ja lõpetajate arvu suurenemisele, sh haridusteaduste doktoriõppe arengule.

Doktoriõpe paikneb õppe, teaduse ja teadmussiirde piiril ning sisaldab endas nii nende valdkondade eesmärke ja saavutusi kui ka probleema ja ohte. Kõrgkoolide, ministeeriumide ja tööandjate üsna üksmeelsel hinnangul on doktoriõppel Eesti riigi nutikas arengus võtmeroll. Üksmeel näib siiski jätkuvalt puuduvat küsimuses, kas ja mil moel doktoriõpe seda rolli kõige paremini täidaks.

Aastatel 2005–2008 toimus

Foto: Andres Tennus

Tartu ülikooli emeriitprofessori Väino Puura juhtimisel elluviidud projekti «Eesti doktoriõppe kvaliteedi, tulemuslikkuse ja jätkusuutlikkuse tagamise süsteem» raames ülikoolide, valitsus- ja riigiasutuste ning ettevõtjate osalusel arvukalt selleteemalisi kokkusaamisi ja ettevõtmisi.

Vahepealsetel aastatel on doktoriõppele pööratud samuti suurt tähelepanu. Eesti avalikud ülikoolid seadsid 2011. aastal uuendatud kvaliteedi hea tava leppes fookusesse doktoriõppe ühise arendamise.

Riigi eestvedamisel on doktoriõppesse lisaks riigi rahale suunatud suures mahus Euroopa sotsiaalfondi toetusvahendeid (programm DoRa, doktorikoolid, doktoriõppe arendamine koostöös ettevõtetega jms).

Teadus- ja innovatsioonipoliitika seire programmi (TIPS) raames uuritakse doktoriõppe efektiivsust. Ja tõepoolest, järjepidevalt, ehkki mitte oodatud tempos, on suurenenud doktori-

kaitsmiste arv nii Eestis tervikuna kui ka Tartu ülikoolis.

Samas on doktoriõppe viimastel aastatel ületanud meediakünnise mitte suurte edusammude, vaid kvaliteediprobleemide tõttu. Ka ülikoolide koostöö ettevõtetega doktoriõppe arendamisel takerdub ikka ja jälle nii korraldus- kui ka rahastusküsimustesse.

Doktoriõppekavade arendamisel ja kvaliteedi hindamisel põrkuvad ülikoolis ja ühiskonnas järjekindlalt eri arusaamad selle kohta, kas doktoriõppes peaks põhirõhk olema erialaspetsiifilisel teaduslikul uurimistööl või ülekantavate pädevuste arendamisel.

Kõigile neile ja teistele küsimustele otsisime vastuseid 28. ja 29. oktoobril ülikoolis doktoriõppe arengule keskendunud konverentsil «Mõeldes Eesti doktoriõppe tulevikule», mille korraldasid rektorite nõukogu, SA Archimedes, programm TIPS ja Tartu ülikool.

Konverentsi eesmärk on jätkata juhendajate, doktorantide, tööandjate, ülikoolide juhtkondade ning poliitikakujundajate koostöös diskussiooni Eesti doktoriõppe kvaliteedi, tulemuslikkuse ja tulevikuvõimaluste teemal ning leida vastuseid küsimusele, mida tuleb Eesti doktoriõppe tuleviku nimel järgmise viie aasta jooksul teha.

Kokkuvõtte konverentsi tulemustest ning ülevaade Tartu ülikoolis kavandatavatest uuendustest doktoriõppe korralduses ilmub UT detsembrikuu numbris.

Kirjud tudengipäevad

Tekst: Marilyn Merisalu
Fotod: Kertu Saar

Tartu sügispäevade festivali läbiv teema oli Eesti kultuuripärandi aastale kohaselt tudengipärimus. Koraldajad kutsusid nädalaks

ajaks tudengid ja linnarahva endaga kaasa mõtlema, kuidas on tudengielu aja jooksul muutunud, millised traditsioonid on säilinud, millised mitte ning kes ja kuidas saavad praegu tudengipärandit mõjutada.

Festivali programm oli sügiseselt kirju, sisaldades ajaloolist, kultuurilist ja meelelahutuslikku poolt. Kavas leidis nii põnevaid arutelusid, sportlikke tegevusi kui ka toreid pidusid.

Luulevabaduse vaba lava ja mikrofon meelitas kultuuribaari Naiiv kokku suure hulga poeesiahuvilisi.

Akadeemilises pikapäevarühmas meenutas oma tudengipõlve ajalehe Sirk peatoimetaja Kaarel Tarand.

Suudlemisvõistlusel võistlesid paarid selles, kes suudab kõige kauem suudlevate tudengite poosis kaaslasega suudelda.

Pärast tudengipäevade avatuutu tervitati võimlejad ja varajasi ärkajaid pannkookidega.

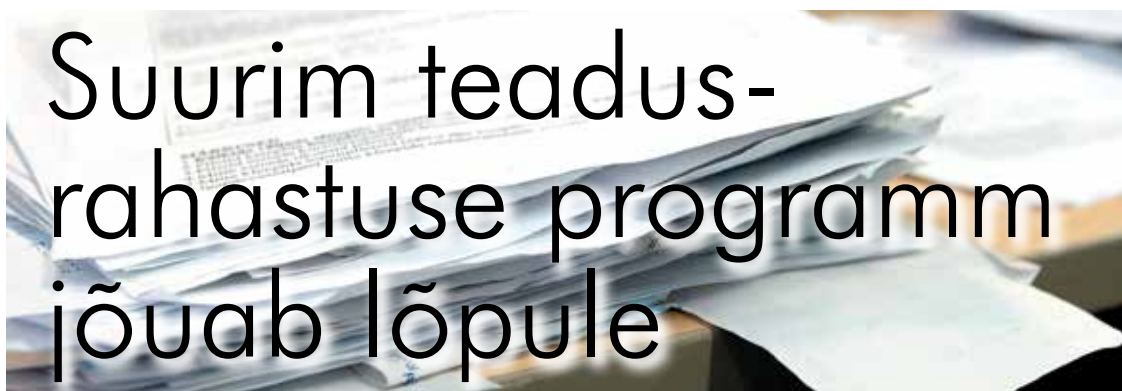
Pärnu kolledži tudengiteatri Käng2 näitleja striptiis pani rahva huilgama.

Parima tudengibändi No More Fridays juures hindas žürii terviklikkust ja ägedat naisvokaali - viimane tõi ansamblile ka vokalistipreemia.

Isetehtud sõidukite võiduajamine Bambus läbis tudengite sügispäevadeks uuenduskuuri ning meelitas festivali viimasel päeval Vanemuise taksopargi ja kaubamaja vahele kokku kirju seltskonna osalejaid.

Suurim teadus- rahastuse programm jõuab lõpule

Seitse aastat kestnud 7. raamprogrammist on Eesti teadlastele projektide jaoks eraldatud üle 25 miljoni euro.

Signe Ivask

signe.ivask@ut.ee

Teadus- ja arendusprojektide valdkonna talituse juht Kadri Raav hindab Tartu ülikooli teadlaste osavõttu 7. raamprogrammist väga heaks. «Seitsme aasta jooksul on kõige olulisemad rahvusvahelised teadusrahad tulnud just sellest programmist,» ütles ta.

Selle aja jooksul on Tartu ülikoolist välja läinud 394 taotlust, millest siiani on edukaks osutunud 104 projekti. See arv võib veel kasvada, kuna viimaste konkursside tulemused on selgumata.

Euroopa keskmine taotluste edukuse määr on 21,9%, Eesti vastav näitaja on 23,1%. Tartu ülikooli taotluste edukus on olnud omakorda üle Eesti keskmise, mis näitab meie taotluste väga head taset, ütles Raav. Eesti teadusagentuuri (ETAG) andmetel on terve Eesti peale edukaid projekte 358, Tartu ülikooli osa sellest on peaaegu 30%. Raavi hinnangul on ka see päris hea tulemus, sest siinkohal ei võrrelda ainult ülikoole, vaid kõik programmis osalevaid teadus- ja arendusasutusi, samuti ettevõtteid ning avaõiguslikke

institutsioone.

Üldistatuna võib öelda, et suurem osa Tartu ülikooli projekte kuulub loodus- ja arstiteaduse valdkonda. Raavi sõnul oli 7. raamprogramm senistest raamprogrammide projektide arvu ja mahu poolest Tartu ülikooli teadlastele edukaim.

SUURED SAAVUTUSED

Silmatorkavaid saavutusi on aga veel. «Euroopa kontekstis on tähelepanuväärne tulemus ERC-i (European Research Council) individuaaltoetuse saamine,» rääkis Raav. ERC-i grantidega finantseeritakse tiptasemel teadust ja konkurss on väga tihe. Baltimaades on neid grante kokku neljal inimesel – kaks neist on alustava teadlase ja kaks kogenud teadlase granti. Kõnekas fakt on see, et kolm neist toetustest on tulnud Eestisse: alustava teadlase grant on Tartu ülikoolis Lauri Mälksool („International Law and Non-liberal States: the Doctrine and Practice of International Law in the Russian Federation“) ja Tambet Teesalul („Development of tumor penetrating peptides for glioma targeting“) ning kogenud teadlase grant Eesti maaülikoolis

Ülo Niinemetsal („Stress-Induced Plant Volatiles in Biosphere-Atmosphere System“).

UUS PROGRAMM

Euroopa Komisjoni järgmine teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogramm «Horizon 2020» on aastateks 2014–2020. Programmi plaanitav eelarve on 70 miljardit eurot ning selle alla tuuakse kokku kolm programmi: teadusuuringute programm (praegune 7RP), konkurentsi- ja uuendustegevuse raamprogramm (CIP) ning Euroopa innovatsiooni- ja tehnoloogiainstituudi tegevus (EIT). Olgu võrdluseks öeldud, et Cordise andmetel oli 7. raamprogrammi eelarves teaduse arendamiseks 53,2 miljardit eurot. Tegu on märkimisväärse summaga, seda enam, et 6. raamprogrammi eelarve oli 17,5 miljardit eurot ja ülemöödunud raamprogrammi oma ligi 15 miljardit eurot.

Raav selgitab, et laias laastus jääb praeguste programmide tegevus alles, kuid uue programmi struktuur muutub pisut. Raamprogrammi «Horizon 2020» tegevus koondub kolmele sambale: tiptasemel teadusele,

juhtpositsioonile tööstuses ning ühiskonna vajaduste.

Tiipsemel teaduse valda kuuluvate meetmetega toetatakse parimaid ideid, arendatakse talente Euroopas, võimaldatakse teadlastele juurdepääs esmatähtsatele teadustaristule ning muudetakse Euroopa maailma parimate teadlaste silmis atraktiivseks kohaks.

Tööstuses juhtpositsiooni saavutamise eesmärk on muuta Euroopa atraktiivseks teadusuuringutesse ja innovatsiooni (sealhulgas ökoinnovatsiooni) investeerimise kohaks. Sealjuures aidatakse uuenduslikel väikese ja keskmise suurusega ettevõtetel saavutada maailmas juhtpositsioon.

Ühiskonna vajaduste valdkon-

nas kajastatakse Euroopa 2020. aasta strateegia poliitilisi prioriteete ning tegeletakse kodanike ühiste muredega nii Euroopas kui ka mujal maailmas. Eraldi meetmetena lisanduvad sellele teadus ühiskonnas ja ühiskonna huvides ning osalemise laiendamine. Eesmärk on parandada nende riikide teadusasutuste konkurentsivõimet, kes pole praeguses raamprogrammis nii väga silma paistnud.

Kadri Raav selgitab, et raamprogrammi «Horizon 2020» ja alaprogrammide puhul lihtsustatakse ja ühtlustatakse osalustingimusi ja rahastusreegleid. Uue programmi järgi kehtivad kõikidele osalejatele ühtsed

rahastusmäärad, suuremale osale meetmetele kehtib 100%-line toetusmäär (v.a kaasrahastamismeetmed ning tehnoloogia teurule viimisega seotud tegevus) ning üldkuludeks on ette nähtud 25% otsestelt kuludelt, mis kehtib kõigile. Lisaks lubatakse vähem paberitööd taotluste koostamisel, vähem kontrolli ja auditeid ning üldeesmärk on vähendada toetuse määramisele kuluvat keskmist aega kaheksale kuule praeguse 12 kuu asemel. «Kuidas see kõik tegelikult välja hakkab nägema, peaks selguma peagi, sest juba aasta lõpus kuulutatakse esimesed taotlusvoorud välja,» sõnas Raav. ¹⁷

Tartu ülikooli 7. raamprogrammi projekt

Projekti «Integreeritud arstiabi krooniliste haiguste ja eest sõltuvate seisundite paremaks käsitlemiseks» («Benchmarking Integrated Care for better Management of Chronic and Age-Related Conditions in Europe») vastutav täitja on Tartu ülikooli peremeditsiini professor Ruth Kalda.

Tegemist on rahvusvahelise projektiga, millest võtab osa kümme partnerit kaheksast riigist: Hispaaniast, Hollandist, Itaaliast, Saksamaalt, Belgiast, Norrast, Rootsist ja Eestist. Põhieesmärk on töötada välja parim praktika krooniliste haiguste käsitlemiseks integreeritud arstiabi näitel, võttes arvesse ravitulemusi, kuluefektiivsust ning patsiendikesksust.

Haigused ja seisundid,

mida projektis uuritakse on järgmised: II tüüpi diabeet, krooniline obstruktiivne kopsuhaigus, vaimne tervis ning eakate arstiabi. Integreeritud abi puhul on tegemist kõikide vajalike teenuste hästi planeeritud kogumiga, mis on mõeldud selleks, et pakuda inimeste vajadustele (nii tervishoiu kui ka sotsiaalses vallas) mitmekülgseid lahendusi.

Projekt koondab endas erialadevahelise kogemuse rahvusvaheliste ekspertide näol, võimaldades analüüsida nii finantsilisi, reguleerivaid, inimressurssidest sõltuvaid, tehnoloogilisi kui ka juhtimistegureid. Projekti tulemusena peaks valmima soovitusel Euroopa tervishoiupoliitika kujundajatele ning Euroopa liikmesriikide

tervishoiukorraldajatele.

Projekt algas möödunud aasta 1. septembril ning see kestab neli aastat. Aasta jooksul on töötatud välja paketid (nn *case study report*) iga seisundi või haiguse hindamiseks ning nende põhjal on ka esimesed hindamised tehtud. Uuringu käigus analüüsitakse tervishoiuteenuseid.

TÜ peremeditsiini õpetooli ülesanne Eesti partnerina on kaasata Ida-Euroopa selle valdkonna kogemust, samuti ka esmatasandi meditsiini kogemust (teised partnerid on kõik pigem kas suured haiglad või uurimisinstituudid). Samuti on meie panus üsna arvestatav infotehnoloogjavõimaluste kirjeldamisel tervishoiuteenuste lõimumises.

Killustatust vähem, tähtsam on kvaliteet

Marco Kirm,
TÜ teadusprorektor

Teaduse rahastamine on Eestis seni olnud äärmiselt killustatud ja projektipõhine, mida ilmestab fakt, et ülikoolis on praegu töös 829 teadus- ja arendusprojekti. Teadusrahastuse süsteemi reformi eesmärk on olnud vähendada killustatust ja tagada teadusastutestele stabiilne kvaliteedipõhine rahastus. Tartu ülikool on sellist lähenemist toetanud ja toetab ka edaspidi.

Protsess killustatuse ja projektipõhisuse vähendamiseks on aga alles pooleli, seda osalt seepärast, et muudatusi on raske ellu viia, kui kogu rahastus ei suurene. Siiski on näha, et võrreldes varasemate sihtfinantseeritavate teadusteemadega on IUT-i teemad suuremad ehk killustatus on vähenemas. Ülikool soovib Eesti teadus- ja arendustegevuses näha, et väheneks projektipõhise finantseerimise osakaal ja tulevikus oleks suurem roll just institutsionaalsetel toetustel.

Esitatud IUT-i taotluse rahastamise aluseks ei ole võrdsus või kellegi ametialane positsioon, vaid ikka konkreetse taotluse teaduslik kvaliteet ja terviklikkus. Teadustegevuse hindamine nende probleemide kompleksuses juures ei ole lihtne ülesanne. 100% ideaalset ja objektiivset hindamissüsteemi ei ole olemas, kuid Eestis on laialdaselt kasutu-

sel sõltumatu eelretsenseerimine, kuhu on kaasatud väliseksperdid.

IUT-ide ja muude teadusrahastuse süsteemi muutustega seotud küsimusi on alates 2011. aastast korduvalt arutanud ülikooli valitsus, nõukogu ja senat. Samuti käisid ülikooli teadus- ja arendusosakonna töötajad 2012. aasta alguses IUT-i toimimise loogikat tutvustamas kõigis teaduskondades. Lisaks on ETAg ja HTM korraldanud mitmeid infopäevi, kus kõigil soovijail on olnud võimalik osaleda.

Veel käesoleva aasta jaanuaris arutasid senati liikmed IUT-ide määramise tingimuste ja korra muutmist. Haridus- ja teadusministeeriumi teaduspoliitika komisjon tegi ettepaneku eristada koondtaotlusi ja uurimistee- ma taotlusi, määrata taotletava toetuse kogusummale ülempiir, täpsustada hindamiskriteeriume ja täpsustada tuumiktaristu mõistet ning tingimusi.

TÜ senat aga toetas ülikooli juhtkonna seisukohta, et strateegiliselt oluliste uurimisteede loendi nõue ja asutuse kogurahastusele mahupiirangu seadmine ei suurenda asutustes taotluste institutsionaalsuse kasvu. Ülikooli ettepanek suurendada asutuste püsivat baasfinantseerimise osakaalu, võrreldes konkurentsipõhise ühekordse otsusega, mis mõjutab järgnevat kuueaastast perioodi, toetust ei leidnud. Seepärast töötati ülikoolis välja mehhanism,

mis võimaldab vajalikke, kuid rahastuseta jäänud teadusrühmi toetada. Sellised otsused saavad põhineda ainult teadustöö kvaliteedil ja teadlaste pädevusel. See aga ei tähenda automaatselt toetust kõigile uurimisrühmadele või nende liikmetele. Eelmist taotlusvooru on analüüsitud ja tehtud ettepanekuid parandada teadusrahastuse süsteemi muutustest tulenevat olukorda ning see toimub ka edaspidi.

Hiljuti hakkas meedias levima väide, nagu tähendaks IUT-i rahast ilmajäämine teadlaste töökaotust. Toonitan, et sõltumata teadusprojektide lõppemisest kehtivad kõik töölepingud. Seega pole päris korrektne väita, et ETAg-i otsus teadusrahade jaotamise kohta mõjutab teadustöötajate töösuhteid. Töösuhte jätkamises lepivad töötajad kokku endiselt uurimisrühma, instituudi ja teaduskonna tasandil.

Loomulikult ei ole IUT-id personaalsed uurimistoetused ning IUT-ide arvelt ei pea rahastama üksnes taotluses nimetatud isikuid. Tervikuna toimus ülikoolis ligi 5%-line rahastamise kasv võrreldes käesoleva aastaga. Ülikoolil on teatud võimalused raha ülikooli sees ümber jagada, et tagada oluliste teadussuundade püsimine.

Kuigi IUT-id moodustavad suurima osa ülikooli teadus- ja arendustegevuse eelarvest, on see siiski vaid üks paljudest teaduse rahastamise vahenditest.

IUT-ile kandideerinud projektide tagasisidest

Peeter Espak,
TÜ orientalistika vanemteadur

Orientalistika, nagu ka mitmete teiste erialade projektide kohta laekuvad retsensioonid on juba pikka aega tihti kas pseudoteaduslikud või sisaldavad suuri faktilisi eksimusi ja väärväiteid. See on olnud probleem nii ETF-i grantide kui ka sihtfinantseeringute määramisel juba aastaid (seda muuhulgas ka positiivsete ETF-i rahastusotsuste puhul), mitte tekkinud uue rahastussüsteemiga. Viimasel kahel aastal ei ole meie ametlikke vastulauseid, mis osutavad selgetele ja tõestatavatele väärväidetele, ETAg-ile isegi ametlikult edastatud.

Käesoleva aasta retsensiooni on osaliselt koostanud kindlasti vähemalt üks kõrge tasemega spetsialist, kelle tähelepanekud ja kommentaarid tunduvad olevat maailma teaduse seisukohalt adekvaatsed. Teisalt esineb aga retsensioonis ilmselget valet, faktilisi väärväiteid, nagu ka löike, mis on inglise keeles täiesti loetamatud. Peaaegu igal aastal on läbiv asjaolu, et ühel aastal soovitab lõppotsus viia kaks eraldiseivat teemat kokku üheks suureks projektiks, kui aga järgmisel aastal see soovitus või nõue täidetakse, heidetakse taolist toimimist ette projekti ühe suurima veana.

Nagu eelnevate aastate puhul näha, siis viies teemad uuesti

lahku, tuleks sellele vist taaskord etteheide: miks on uurimissuund TÜ-s killustunud? See on surnud ring ja näitab kujukalt, kuidas ETAg ignoreerib omaenese soovitusi ja toob need järgmisel aastal negatiivse asjaoluna veel ka eraldi välja.

Selle aasta (nagu ka paljude eelnevate aastate) retsensioonis torkab silma mitmeid faktilisi väärväiteid. Näiteks on ühe suure takistusena nimetatud, et meie doktorandid ei ole üldse seotud taotletava projekti uurimisobjektiga. Hämmastav, aga kõik viis doktoranti on kõige otsesemalt seotud Ida-Aasia uuringutega, mille väheste uurijate hulka just eraldi ette heideti.

Kõikvõimalikke pseudoteaduslikke väiteid on aastast aastasse ikka esinenud, kuid sel aastal üllatati meie töörühma juba lõikudega, millest on inglise keeles pea võimatu aru saada. Võib-olla kasutatakse retsenseerimisel hoopis *Google Translate*'i abi: «*However, the main cover somehow very vast and culturally divergent area of canonical traditions that not so easy could be put under the single theoretical background*»? Oleme isekeskis naljatlenud, et selline on siis lõpptulemus, kuhu 5000 aastat kirjalikku tsivilisatsiooni ja teadust on välja viinud.

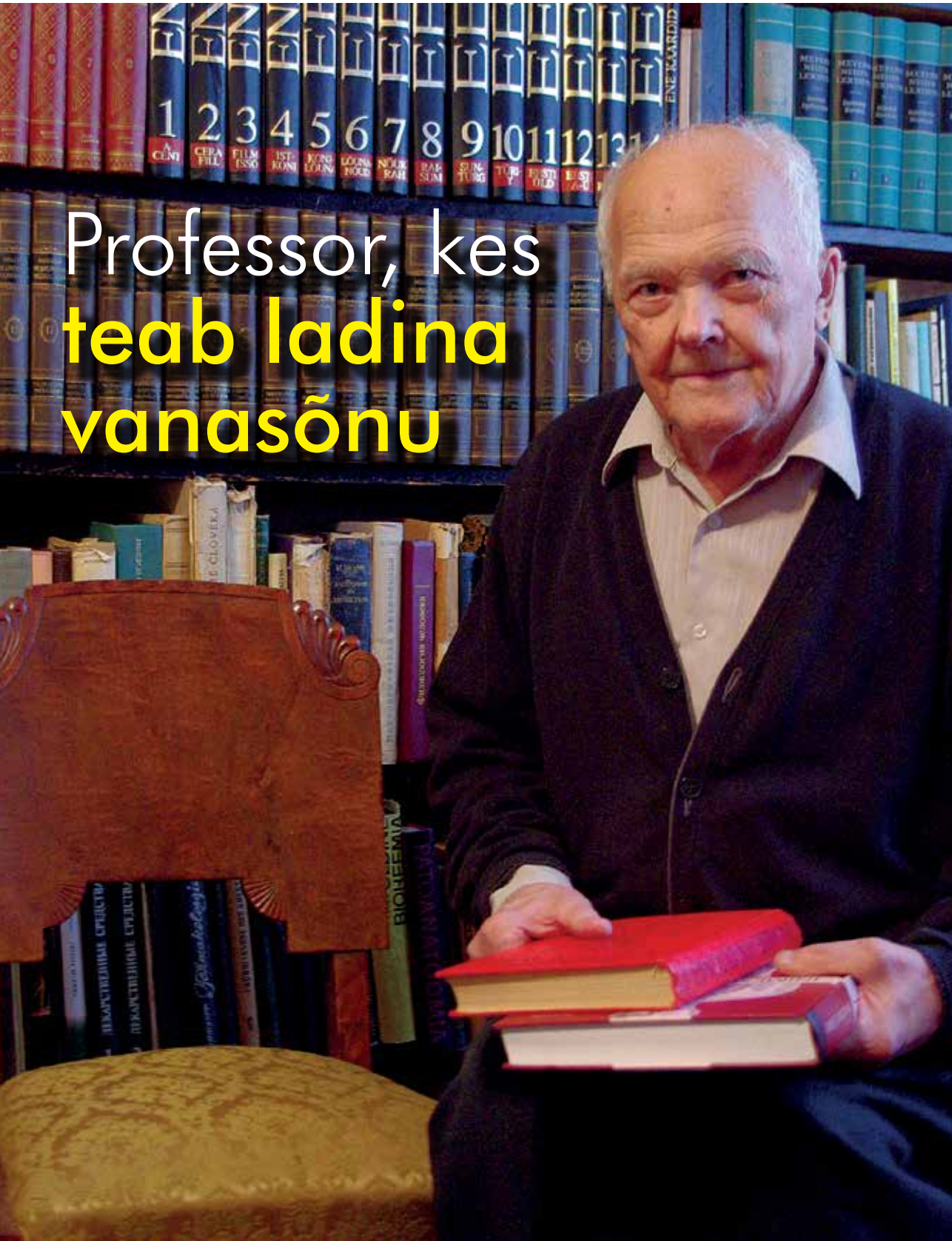
Ükski otsustuskogu või retsensent ei saagi kunagi olla lõpuni objektiivne ning ka maailma teaduses pole paljudes küsimustes üksmeelt. Ei ole ka ühtegi tea-

dusprojekti, mis kindlasti ja igas ülikoolis peaks kõikidele hindajatele meeldima. Kuid kui pseudoteaduslikud väited ja faktiline valetamine korduvad süüdimatult aastast aastasse, tuleb põhjuseid otsida kuskilt mujalt.

Asi on ammu väljunud inimliku ja lubatava teadusliku eksimise piiridest. Kas see ei viita süstemaatilisele pseudoteaduse kasutamisele hindamisprotsessis? Või teise võimalusena ehk poliitilisele ja ametkondlikule soovile, et 1632. aastal alguse saanud ning siiani Tartu ülikooli humanitaarteaduses rahvusvaheliselt ühest tuntumast alast vabaneda?

Kui nii ülikool kui ka ETAg ei pea orientalistikaalast teadustööd edaspidi vajalikuks, tuleb see ka otse välja öelda. Kuid igal mõeldaval juhul on rahvusvaheliselt tunnustatud teadlastel õigus saada õiglasi, faktiliselt täpseid ja rahvusvahelise teaduse standardite vastavaid hinnanguid. Omaenda teadlaste aastatepikkune lollitamine peab lõppema! [Ⓘ]

Pseudoteaduslikke väiteid on ikka esinenud, kuid sel aastal üllatati meid juba lõikudega, millest on inglise keeles pea võimatu aru saada. Oleme naljatlenud, et selline on siis lõpptulemus, kuhu 5000 aastat kirjalikku tsivilisatsiooni ja teadust on välja viinud.

Professor, kes teab ladina vanasõnu

Signe Ivask

signe.ivask@ut.ee

Tartu ülikooli arstiteaduskonna emeritprofessor Arne Lepp on tagasihoidlik mees. Oma elu õnne ja rõõmu seostab ta eelkõige abikaasa Ela Kogerman-Lepaga, sest tema on olnud mehe suurim mõjutaja. Persooniloo kirjutamisega lõpuks leppinud palub ta, et ei tõstaks teda kirjutises ülearu esile, parem oleks, kui seda üldse ei teeks. «Enesekiitust pole vaja, seda on ümberringi niigi palju,» nõustub Ela Kogerman-Lepp oma mehega. «Aga ta on hea inimene,» poetab ta mehele viidates vargsi juurde.

PROFESSOR, KES MÕÕDAB TARTU-VILJANDI MAANTEED

Lapsepõlve veetis kahe anatoomiaõpiku autor Arne Lepp Viljandis. Ta leiab, et on üdini mulk ja tikub igal võimalusel tagasi ühte Paalalinna erilisse majakesse. Tegu on Arne Lepa isa kätetööga, mille projekteeris Johannes Fuks. «Suursugune maja, mille eest hoolitsemist pean üheks oma elu kohustusks,» ütleb Arne Lepp. Viljandisse sõites, kuhu lugupeetud emeritprofessor sõidab autoga täitsa ise, jõuavad Ela ja Arne Lepp justkui kauaigatsetud maa-kohta. Ümber maja lasub suur aed, milles kasvavad õunapuud ja niigi vaikse linnakese väike kära jääb kaugele. Niipea, kui ilm läheb jahedamaks, tulevad Lepad tagasi Tähtveres asuvasse korterisse, kus sõidutee jookseb otse akna alt ega vaimusta vanapaari sugugi. Vähemalt hoiavad igas toas raamaturiilitega polsterdatud seinad hästi sooja: raama-

tute hulk on märkimisväärne. Olukord Viljandis olla Arne Lepa sõnul täpselt samasugune, niisiis on raamatuid kahel anatoomil omajagu.

Arne Lepp arvab, et tema elu on saanud juhused. Ikka ja jälle viitab ta teises toas televiisorit vaatavale Ela Kogerman-Lepale kui naisele, kellela tema teekond poleks selline, nagu ta on olnud. Sellegipoolest, juhused said Arne Lepa sõnul alguse juba lapsepõlvest.

Kooliajal pidid Viljandi II keskkooli (praeguse maagümnaasiumi) õpilased tudeerima ladina keelt – Lepp meenutab, et nende õpetajaks oli Eesti parim tolleaegne latinist Anton Härma. Pähe tuli tuupida ligi sada ladinakeelset mõttetera. «Uskumatu, aga mul on nad siiaaani peaaegu kõik meeles,» kinnitab Lepp, «*oo si tacuisses, philosophus mansisses*: kui oleksid vaikinud, oleksid jäänud filosoofiks või siis *concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur*: üksmeelega kasvavad väikesed asjad, lahkmeega valguvad suurelki laiali.» Kõik see leidis aset mõtlemispausideta: tõesti, vanameister pole aastatega oma taibuteravust kaotanud. Nii sai tulevane arstiteaduskonna tudeng endale juba kooliajal alla tugeva ladina keele põhja, millele oli teadmisi laduda juba sellevõrra kergem.

Holstrest pärit mees räägib kooliajast väga innustunult ja tunnustab, et peab oma Viljandi II keskkooli klassi eriliselt mitmekülgeks. Klassivennad olid kõvad korvpallurid, vajaduse korral ka muusikud ning sealjuures särased erakordse intelligentsiga. Tema klassis õppis kokku seitse tulevast professorit:

neli neist EPA-s (praeguses Eesti maaülikoolis), kaks Tartu ülikoolis ja üks Tallinna polütehnilises instituudis (praeguses Tallinna tehnikaukoolis).

Pärast keskkooli kolis Arne Lepp südamelähedasest Viljandist Emajõe Ateenasse ja asus õppima Tartu ülikooli arstiteaduskonnas, mille lõpetas 1953. aastal. Üliõpilaspõlv oli tal enda sõnul imeline: tal oli oma tuba, ema saatis Viljandist küttematerjali ja süüa, ühtlasi sai Lepp stipendiumi. Kurta ei saanud millegi üle. Pärast lõpetamist tekkis aga mure: kuidas tagasi Viljandisse saada. Teda püüti Tallinna Keskhaignlasse pears-tiks suunata, kuid kaks asjaolu said takistavateks teguriteks. «Ma ei aja karjääri taga,» ütleb Arne Lepp tõsiselt. Seetõttu ei nõustunud ta komsomoli astumisega, mistõttu paarsti temast ei saanud. Pealegi mõtles ta, kuidas vähegi saaks tagasi Viljandisse. Liisk langes anatoomia kasuks. Just seetõttu, et Lepp nägi seal võimalust, kuidas ehk lõpuks selgelt alalt Viljandisse edasi liikuda.

Ela Kogermann-Lepp liitus arstiteaduskonna tudengitega 1959. aastal. «Tema oli meil ainukesena kraadiga,» meenutab Arne Lepp. Nõnda soovitas naine teistelgi tudengitel pisut rohkem teadusega tegeleda. Senimaani oli Lepp enda sõnul logelenud, pingpongi ja malet mänginud ja hirmsat moodi anatoomiat õppinud, sest vaidlused Kalev Ulpi ja Olev Maimetsaga nõudsid häid argumente. Ühel ilusal päeval läks Lepp Moskvasse anatoomia aspirantuuri. Teda sooviti sinna isegi tööle võtta, ent tuli naasta Tartusse, et lõpetada anatoomiaõpiku peatükk. Tuli aga välja, et ta pidi toimetama

veel teistegi materjale ning osa juurdegi kirjutama. Tema roll muudkui kasvas, lõpuks oli ta vastutav toimetaja. 1974. aastal andis kirjastus Valgus Inimese anatoomia I esimese osa välja.

Tänavu andis Lepp välja anatoomiaõpiku uue versiooni. Materjalid said juurde kaunid pildid, mida täiendasid Arne Lepa enda käega joonistatud skeemid. Professor tunnistas, et ta pole omakasupüüdlilik inimene ega ajanud raamatu tegemisel kasumit taga. Ta tahtis, et kaante vahele saaks hea ja kvaliteetne materjal, mis on tudengitele taskukohase hinnaga. Seetõttu maksis ta kunstniku teenuse ise kinni. Tänavu soovib kirjastus välja anda «Inimese anatoomia» teise osa, professor pole sellest väga innustunud, sest lootis ikka esimest osa veel vastavalt kriitikalale ja vastukajale täiendada.

PROFESSOR, KES ARMASTAB KÖÖGIS EKSPERIMENTEERIDA

Perfektsust ja kvaliteeti ajab mees taga ka köögis. Lähedasemad inimesed ehk teavad, et Arne Lepp on kõva koogiküpsetaja. «Leiutasin oma rummikoogi retsepti, muidu polnud üldse rummi maitset tunda,» räägib ta asjatundlikult. Ei, pole tarvis liitrite kaupa alkoholi sisse uhada, olulisem on rummiekstrakti, kakao ja lahustuva kohvi kombinatsioon, mis kokku annab imelise maitse. Veel armastab professor küpsetada sidrunikooki, mille kirjeldus võtab suisa suu vett jooksmata. Küpsetis koosneb eri kihtidest, kus vahelduvad *mascarpone*, biskviit ja sidrunimahl. Kuidas mees *mascarpone* juurde jõudis, on omaette lugu. Nimelt andsid kihid sidrunimah-

la liiga kergelt läbi ja tuli otsida teisi võimalusi. Pärast mitmeid katseid ja ebaõnnestumisi jõudis Lepp parima lahenduseni, mahla ei lase läbi paksu konsistentsiga toorjuustulaadne asi.

Kõrvalt kommenteerib abikaasa Ela Kogerman-Lepp, et mees kohtleb teda kui daami, naisel jääb üle ainult istuda, juua kohvi ja abikaasa küpsetisi nautida. Nad kõik pidavat naise sõnul olema imelised. Ükskõik, mis retseptiga Arne Lepp lagedale tuleb, Ela Lepp kinnitab kõrvalt kohe, et tegu on järjekordselt imemaitsva küpsetisega.

On aga midagi, milles Arne Lepp on parem kui magusa valmistamises. Professor on paa-dunud kalafänn: imeväel ilmuvad lauale eri variante angerjast. Nagu Arne Lepp varemgi mainis, siis eksperimenteerima on ta kõva – nii ka kalade sisse tegemisel. Veidikene veel tuhnimist ja välja tuleb soolatud lõhe. «Sil-mud on mul vist kõik Viljandis, oodake, ma vaatan,» liigub ta kärmelt toast tuppa. «Kuidas teie kala soolate?» pärib ta siiralt elutuppa naastes. Natukene soola ja

õli ning siis maitsebki hea. «Ikka meresoola, jah? Muidugi – see ongi kõige õigem!» kommenteerib ta. Järgneb pikk jutuaamine kalateemal, mis tegelikult jõuab huvitaval kombel veel ühe väga põneva seigani professori juures.

PROFESSOR, KES HOIDUB LAHKAMISTEST JA MUUST SÄÄRASEST

Anatoomias peavad ülikooli õpilased Arne Lepa õpikut ja teda ennast legendaarseks. Professori teadmised on hunnitunud. Küll aga ei ole ta kunagi soovinud lahkamiste juures olla, tudengeid saab ka distantsilt juhendada. Milles siis asi? Emotsioonides? «Ei, asi pole selles...» hakkab Arne Lepp vastama. «Tegelikult natukene on, ta ei taha ikka sugugi,» tunnistab Ela Lepp kõrvalt.

Tegelikult toetab Ela Lepa juttu kaudselt Arne Lepp ka ise. Professor meenutab, et kord olid tema käes kopsud, mis kuulusid ühele noorele neiule. Saamislugu oli professorile teada: neiu ja tema noormees olid laka peal ja noormees mõelnud, et teeb pussnoaga väheke nalja. Piisas

Kolm pealmist raamatut mahuvad oma anatoomiaalase sisu poolest kenasti 1974. aastal ilmunud punasesse õpikusse.

Arne ja Ela Lepp on vanusest hoolimata liikumisaltid inimesed: kui suvi jõuab kätte, reisivad nad Viljandisse, sügise saabudes aga tagasi Tähtveres asuvasse korterisse.

Fotod: 3x Signe Ivask

väikesest torkest südame tippu ning kuue-seitsme tunni pärast oli neiu manalateed läinud.

«Kurb lugu, ääretult õnnetu juhtum, mis võib kõik väikesest naljast juhtuda,» jääb ta vaikselt. On tunda, et lugu on tal siiani südames.

Või näiteks see, et väikesepoisina kartis Arne Lepp seatappu: röökimine ja olendi elu lõpetamine hirmutas poisi kodust kaugemale. Lisaks kõigele otsustas ta jäärapäiselt, et ei söö sealihha. Ema, kelle armastusest professor siiani härdalt räägib, oli siis mõelnud välja igasuguseid variante, kuidas poissi liha sööma saada. Kui aga vähegi oli teada,

et läheb seatapuks, põgenes Arne Lepp võimalikult kaugemale.

Kord olid Arne Lepal ja ta emal hoovi peal kana ja kukk. Ühel päeval tulnud ema Arne Lepa juurde ja selgitanud, et kana läheb tagasi vanaema juurde, kukel tuleb aga pea maha raiuda. Kuna Arne Lepa isa suri, kui ta oli kümneaastane, siis perepea kohustus lasus tema õlul. Nõnda võttiski ta kuke kinni, aetas kaela pakule, vaatas mujale ja tegi kirvega raiumise liigutuse. Seejärel pages ta silmad peos tuppä. Mõne aja pärast heitis ta pilgu välja ja nägi, kuidas kukk uhkel sammul mööda hoovi silkas.

«Ma olin nii õnnelik, oi, ma olin

õnnelik,» meenutab Arne Lepp.

Professor ehk ise ei tajugi, kui võrd südamlilik ta on. Intervjuerija jalutas professori juurest ära kilekotitäie imemaitstvate kalakonservide ja kookidega ning julgeb kinnitada, et tegu on erakordselt empaatilise ja sümpaatse meesterahvaga. Eraldi märkimist väärib tema armastus ja austus oma abikaasa vastu. Ükskõik, mis teema parasjagu käsil poleks, lõpuks jõuab ta ikka ringiga tagasi tema juurde.

Samasugune suhtumine on Ela Kogerman-Lepal. «Ma ütlen ausalt, kui poleks teda, poleks ka mind,» lausub naine head-aega lehvitades.

LE
JOURNAL
DES
SCAVANS

Du Lundy V. Janvier M. DC. LXV.

Par le Sieur DE HEDOVILLE.

A PARIS,
Chez JEAN CVSSON, rue S. Jacques, à l'ima-
ge de S. Jean Baptiste.

Märkmikuteadusest

Mart Zirnask

mart.zirnask@ut.ee

2015. aastal saavad maailma esimesed teadusajakirjad – Journal des Sçavans Prantsusmaal ja paar kuud hilisem Philosophical Transactions of the Royal Society Inglismaal – 350 aastat vanaks.

Sügavalt teadusesse juurdunu- na on see trükipressist innus- tunud suhtlusmudel nüüdseks tekitanud erisuguseid olukordi.

Näiteks Göteborgi ülikooli infoteaduste professor Jan Nolini järgi saab paljusid tänapäeva teaduse harjumusi määratleda kui «paberkonstrukte». Teadlased on küll digitaaltehnoloogiad omaks võtnud, aga uurimistulemuste avaldamisel klammerdutakse ikkagi paberisse või seda imiteeriva- vatesse elektronvormidesse. Paberi kui vormi piiratus on piiranud ka mõtteviisi, kuidas teadust üldse saaks ja teha tuleks, kirjutab Nolin.

Nüüd, seda vormi uuesti määratledes, määratleme uuesti ka selle, mida teadus õigupoolest tähendab.

Austraalia kvantfüüsik ja publi- stist Michael Nielsen viitab viie aasta taguses essees, et 17. sajandi oludes «tõepoolest kõige avatum süsteem teadmiste vahetami- seks» takistab nüüd tõhusamaid lahendusi, kuna tasustab endiselt ajakirjades, mitte uues meedias publitseerimist.

Internet on märkimisväärselt suurendanud seda osa teadlaste loodud kasulikust teadmisest, mis on ühtlasi publitseeritav, viitab ta. Ühtlasi on käsil «suurim muutus loomingulises protsessis pärast

kirjutamise leiuatamist» ning teaduskirjastused on alustanud muutumist teenusettevõttest tehnoloogiafirmaks.

Nielsen järgi on teaduse ideaal äärmuslik avatus: avalikustada võimalikult palju eri liiki infot ja teha see loetavaks mitte ainult inimestele, vaid ka masinatele.

Uurisin veidi üht, võib-olla veidi tahumatut, aga põnevat sellealast katsetust: nn avatud märkmiku teadust (*open notebook science*). Nüüd mõned märkmekd.

ESITEKS

Avatud märkmiku teaduse filosoofiline tuum on lihtne: teadlane teeb reaajas avalikuks kogu uurimistöö käigu. Riputab veebi kõik algandmed, ebaõnnes- tunud ja õnnestunud katsed ja märkmekd-mõtisklused.

Veidi tihedam avatud märkmi- ku alane poleemika näis interneti- ruumis toimuvat nullindate teises pooles. Pakuti, et see lihtsustab nn negatiivsete andmete aval- damist (katse tehti, aga see ei õnnestunud, sest...), nende näge- mine võimaldaks teistel uurijatel omakorda säästa aega ja grandira- ha ega korrataks juba tehtud vigu.

Lisaks loodeti, et see sööb välja praeguse mudeli: kuna teaduskarjääri edukus sõltub üsna üheselt artiklite avaldamisest, on kusagil peaaegu alati keegi, kes teeb samal ajal sama asja. Sa ei tea seda täpselt (ega tunne teda), aga tead, et pead publitseerima esimesena, hüpoteetilisest konku- rendist varem. Mängu tuleb õnn.

«Konkurents on kasulik, aga see ei peaks raiskama aastaid

uuringuaega,» kirjutab ühes selleteemalises arutelus bioinfor- maatik Pedro Beltrao.

TEISEKS

Avatud märkmiku teaduse mõiste võttis 2006. aastal kasutusele Ameerika Ühendriikide Drexeli ülikooli keemik Jean-Claude Brad- ley. 2005. aastal alustas ta viki-põ- hist projekti UsefulChem. Praegu otsitakse-katsetatakse avatud märkmikes uusi ühendeid malaaria ja HI-viiruse vastu ning arseeniga saastunud vee puhastamiseks. Kõrvalprojektina on aga loodud ka orgaaniliste ainete lahustuvuse ja sulamistemperatuuride andmes- tud, viimases neist on praeguseks infot 27 000 ühendi kohta.

Paljudel uurijatel on hoolega korrastatud keemia-alast infot, mis ei ole avalik vaid seepärast, et keegi pole küsinud, viitab Bradley.

«Tõsi on, et üldisesse kasu- tusse avatud märkmikud läinud ei ole,» mõtiskleb ta, kui teda e- posti teel tülitati. «Aga suurema osa kasust saab kätte juba üksiku- te panustajatega. Selle lähenemise mõjukuse suurimad näitaja on minu jaoks see, et ainete lahus- tuvuse ja sulamistemperatuuri kohta tehakse ligi tuhat päringut päevas. Ja päringuid uurides tundub, et enamik neist annavad otsijatele kasulikke vastuseid.»

Vahel uurib Bradley (avaliku info abil) otsijate tausta ning püüab nendega ühendust võtta.

«Sageli näeme otsinguid, mis on seotud keskkonnaprobleemide- ga, nagu toksikoloogia või kemikaal- lide pinnasesse imendumine,» ütleb ta. «See avab pildi teadusinfo

vajaduste kohta ja annab võimaluse pakkuda infot täiesti avatult, mis on minu meelest kõige tõhusam viis teaduse arengule kaasa aidata.»

Tänavu mais ajakirjas Chemistry World avaldatud kommentaaris mõtiskles Bradley, et sule- tumas teadusruumis oli oluline usaldus kolleegide vastu, kes olid teinud eksperimendi ja haldasid andmeid, aga võisid ikkagi vahel eksida. «Täna on see valik. Parimal juhul ei tohiks usaldusel teaduses üldse kohta olla.»

Tänavu suvel Bradley osalusel käivitatud uus projekt «Chemical Rediscovery Survey» püüab koguda võimalikult palju avatud vormingus toorandmeid kahe ühendi segunemise tagajärgede kohta.

KOLMANDAKS

Oma nokitsemine toimub ka Eestis: teadusülikoolide, Eesti loodusmuuseumi ja keskkonnaministeeriumi võrgustiku NATARC juhitud infosüsteem PlutoF võimaldab uurijail elusloodusega seotud andmestikku veebis hallata, analüüsida ja avalikustada.

«Haldus on esmatähtis, kui räägime avatud juurdepääsuga andmetest,» arvas akadeemik ja NATARC-i nõukogu esimees Urmas Kõljalg oktoobri lõpul TÜ raamatukogus toimunud avatud juurdepääsuga teaduse nädala konverentsil. «Enamasti on teadlane andmete haldamisel jäetud saatuse hooleks. Kasutatakse Excelit, tekstifaile – aga neid hiljem repositooriumisse üles laadides peab ta täiesti otsast peale alustama. Me ei hakka kirjutama oma tarkvara e-posti või tabelarvutuse jaoks, vaid kasutame seda, mis juba olemas. Ma ei usu, et avatud andmete ideestik suure plaanis käivitub, kui teaduses ühiseid tarkvaralahendusi ei ole.»

2012. aastal kasutas infosüsteemi PlutoF enam kui 19 000 uurijat (sh harrastusuurijat) 35 riigist, veetes süsteemis päeva jooksul keskmiselt pool tundi. Eesti-keskseid PlutoF-i andmestuid koondab näiteks eElurikkuse projekt.

NELJANDAKS

Jean-Claude Bradley masti avatud märkmiku entusiasti Eesti internetiruumi siiski hooilt ei paljasta.

«Olen sellele mõelnud, aga kuna pole seni olnud positsioonis, kus seda ise otsustada saab, siis pole sellega lõpuni läinud,» mõtiskleb Jaan Aru, TÜ teadvuseuurija ja kauane teadusblogija. Küll on ta kirjeldanud oma pooleliolevaid projekte vahel lühidalt veebis.

Ettevaatamatu avalikustamine võib projekti rahastajatelt kaasa tuua karmi trahvi, viitab ka TÜ arendusprorektor Erik Puura. Aga kui rahastaja ei tõkesta?

«Peaks mõtlema, kas äkki pole leiutatud midagi sellist, mida võiks ettevõtluses kasutada ning mille arvelt võiks Eesti majandus tulu saada,» arwab Puura. «Teisalt, kui siiski avalikustada, peab sellel olema mõte. Minu hinnangul on peamiseks mõtteks inimeste harimine.»

Seega on teaduse avatus vajalik just laiemale avalikkusele. Ka Aru leiab, et järjepidev projektide kirjeldamine veebis oleks ühiskonnaga suhtlemiseks hea vorm.

«Tavamõistes on teadus midagi selget, kindlat ja mõneti elitaarset, kuid neid avatud kirjeldusi lugedes saab igaüks aru, et ka teadlased eksivad, teaduses on palju ebaselgust, teadus toimub kukkudes ja komistades,» mõtiskleb ta. «Teadlased muutuksid ühiskonna silmis inimlikumaks.»

Ning see võib hoogu anda ka teadlase enese tööle. «Vähemalt

minu kogemus näitab, et pidevalt asju kirja pannes võib oma projekti kohta avastada midagi, mis muidu oleks varjule jäänud,» ütleb Aru.

VIIENDAKS

Aru nimetab üheks suuremaks avatud märkmike filosoofia piduriks teadlaste hirmu ideevarguse ees (millele PlutoF-i sarnases süsteemis peaks siiski jaole saama), Bradley räägib ka «piinlikkusest».

Valdkonniti tervitavad uurijaid aga ka erinevad juriidilised takistid: keemilised ühendid ei protesteerid, ent meditsiini- ja inimteaduste puhul on mängus tundlikud isikuandmed. Lingvistid teavad, et rääkivat inimest on võimalik hääle järgi tuvastada. Või on uurimismaterjal – tekstid – autorikaitse all.

Internet on avatud teaduse eri vormide diskussioone täis, vasta-va juriidikaga maadleb Euroopa Komisjon ning ka Eesti Teadusagentuuris on töörühm siinsete õigusaktide paikaloksutamiseks.

Seniustus konverentsil TÜ raamatukogus ikkagi arvamus, et Eesti kodaniku õigus salastamisele on suurem kui avalikkuse õigus asju teada saada. See pidurdab ka neid uuringuid, mille tegijaks ei ole ülikoolid.

KUUENDAKS

Avatud märkmike teaduse hindamul uurida ei õnnestunud. Bradley kasutab hulka vabavaralisi veebitööriistu, ka akadeemik Kõljalg sattus PlutoF kulused hinnates kimbatasusse.

Avatud teaduse visionäär John Wilbanks on mõtisklenud, et kogu avatud juurdepääsu debati kese – innovatsioon – kipub lõpuks alati mattuma vaidlusesse kasumite, ärimudelite ja seadusandluse üle.

A portrait of a man with dark, slightly messy hair, wearing black-rimmed glasses and a light blue and white vertically striped button-down shirt. He has a goatee and is looking directly at the camera with a slight smile. His arms are crossed. The background is a plain, light-colored wall.

Internet kui toimetulekumehhanism

Eesti teismeliste kalduvus internetis igavleda viitab struktureeritud tegevuse nappusele, ütleb meediauurija Lukas Blinka.

Mart Zirnask

mart.zirnask@ut.ee

«**P**aljud Euroopa lapsed ja teismelised on internetis igavusest. Nad igavlevad ka netis, aga kasutavad seda ikkagi,» mõtiskleb meediauurija Lukas Blinka. «See tähendab, et neil puudub alternatiiv.»

Blinka oktoobri lõpul ajakirjanduse, kommunikatsiooni ja infoteaduste instituudis kaitstud doktoritöö keskne idee on internetikasutuse kontekstuaalsus: noorte võrguharjumusi mõjutavad pigem laiemad, internetivälised tegurid kui meedium ise. Kõigepealt arvutiväliline maailm koos isiksuse arenguga seotud ja ka ealiste vajadustega ning alles siis virtuaalruum ja -tehnoloogiad.

Nii peegeldab ka internetti hangunud laps muresid oma kodus või isiksuses. Netiseadme äravõtmine neid ei lahenda.

Kuidas internetist teie meelest üldse möelda tuleks? Kas nii, et see ei ohusta laste tervist sugugi rohkem kui näiteks raamatud?

Jah, pigem on see lihtsalt üks meedium teiste hulgas.

Mulle meeldib üks hiljutine hüpotees, et internet teeb «rikkad rikkamaks ja vaesed vaesemaks» – me saame internetist sedasama, mida sinna ise panustame. Hea kohanemisvõimega lapsed kogeavad palju meeldivat ja kasulikku ning näiteks ekstraverdid mitmekordistavad oma niigi laia sotsiaalset kapitali. Psühholoogilistes või muudes raskustes

lastele seevastu peegeldab ka internet tagasi pigem negatiivset ning need, kes on paljudel muudel põhjustel isoleerunud, isoleeruvad ka *online*'is.

Internetikasutus puudutab ja peegeldab kõiki teisi vajadusi, mis lapsel on. Interneti mõju ei ole kõigile ühesugune – kuigi see on praegustele teismelistele väga oluline tujudega toimetuleku kanal.

Mida see tähendab?

Teismeiga on väga emotsionaalne ja pingeline, ning Youtube, Facebook ja teised kanalid aitavad lastel igapäevastressist jagu saada. Internet on neile toimetuleku-mehhanism.

See on samas ka problemaatiline, kuna pakub vaid lühiajalist leevendust. Pikemas plaanis võivad lapsed nii jääda justkui suletud ringi: nad tegelevad küll emotsioonidega, aga probleemide ja pinge põhjustega mitte ning see tekitab omakorda juurde uusi pingeid.

Nii kujuneb välja ka ülemäärane internetikasutus.

Kas see viitab, et laste netikasutus on ikkagi selgelt «hedonistlik», rohkem meelelahutuse kui teadliku enesearenduse keskne?

Võib-olla – kuigi ma pole kindel, kas sildistaksin «hedonistliku» kasutuse sel juhul millegi väärana.

Laste ja noorte jaoks on internetis keskne sõpradega suhtlemine, mis on kogu selle eluetapi, teismeeaj vajaduste loomulik peegeldus.

Nende internetikasutus ei ole passiivne, vaid aktiivne. Paljud on sisuloojad, töötades samal

ajal oma identiteedi ja emotsionaalse sõltumatusega ja saades ka vastuseid. See pole sarnane meelelahutus nagu näiteks kino või televisioon. See võib tunduda hedonistlikuna, aga pole seda.

Seega pole vaja karta, et näiteks liigne internetikasutus lõhub lapse isiksuse? Et ta näiteks kaspeldub?

Internet peegeldab lapse isiksust, mitte ei muuda seda. Lapsed – ja ka meie – valime ise, mida internetis teeme. Valime sisu, rakendused ja võib-olla määrame ka selle tegevuse tulemused. Veel kord, me ei ole passiivsed.

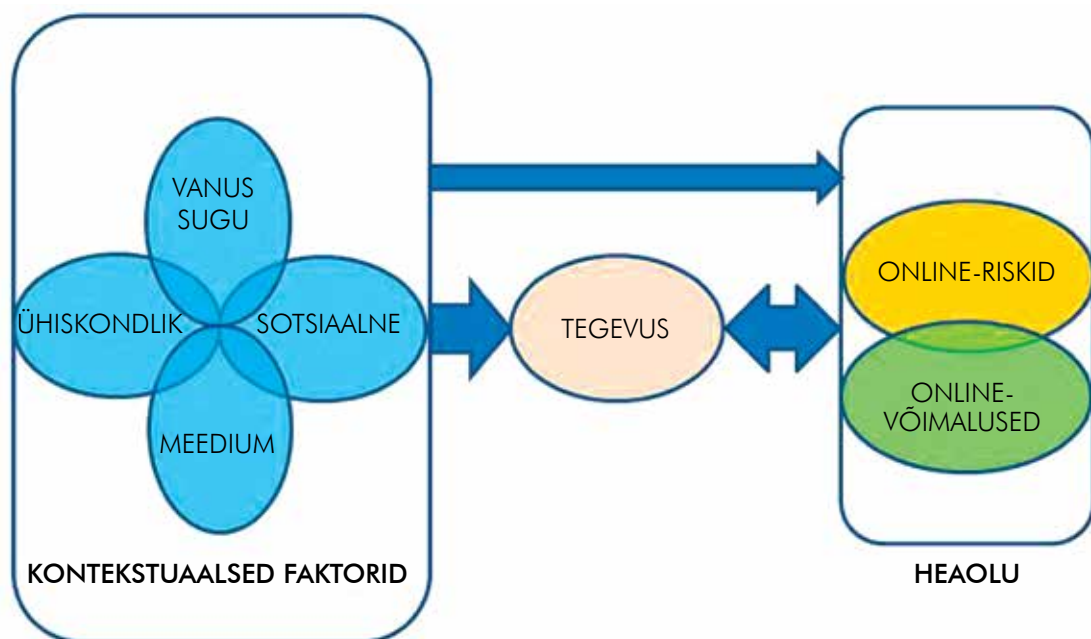
Kuivõrd on ühisosa ohtudel, mis last virtuaalses ja mittevirtuaalses maailmas puudutavad?

On küll leitud, et *offline*'is riskialtimate lapsed on seda ka *online*'is: näiteks altimad võõrastega kontakteeruma, seksuaalse sisuga sõnumeid saatma ja vastu võtma.

Samas, küberkiusuhvleid kiusatakse tavaliselt ka väljaspool võrku, koolis. Ja koolikiusamise ohvritel on omakorda tihti muid psühholoogilisi probleeme või näiteks lahutanud vanemad.

Mida selgelt internetiga liialdava lapse vanemad teie meelest tegema peaks?

Vanematele ja avalikkusele meeldib internetti süüdistada. Aga see on mitmetahuline, kompleksne probleem. Kuna lapsed kasutavad võrku intensiivsemalt kui vanemad, siis pööratakse traditsiooniline kodune suhtluskeem ümber: vanemad ei saa tihti aru, mida lapsed netis teevad, ja lubavad neil seetõttu teha mida iganes.

Laste internetikasutus on kontekstuaalne, leidis Lukas Blinka. Interneti-tegevusi mõjutab suur hulk tehnoloogia-väliseid tegureid ning võrguelu sihiks on rahuldada samu vajadusi («heaolu») nagu *offline*-maailmas.

Probleemide puhul ütlevad: hästi, said netikeelu, mine arvutist ära. Aga lapse elu on internetiga läbi põimunud, suhtlus sõpradega häirub. Talle luuakse probleem.

Teiseks ilmnes ka minu uurimustes, et internetis surfamisega sarnased struktureerimata ajaga tegevused kipuvad üksteist asendama: kui vanemad keelavad netti kasutada, lähevad lapsed loomuliku reaktsioonina telekat vaatama, muusikat kuulama või lihtsalt ei tee midagi.

Vanematel tuleb internetist aru saada. Nad peavad olema asjatundjad. Ja pakkuma lastele sõbralikult ja avatult sellist tegevust, mis struktureeriks nende aega.

Uuringu «EU Kids Online II» järgi oli ülemäärased internetikasutuse indeks Eestis Euroopa kõrgeim. Seejuures tunnistas ligi kolmandik küsitlitud Eesti koolilastest, et nad on internetis edasi ka seal tegelikult

igavledes. Mida see teie meelest näitab?

Ka see Eesti näitaja oli Euroopa kõrgeim, näiteks Austria ja Belgiaiga võrreldes kahekordistunud.

See ei ole tingimata ja ainult halb, kuna on seotud ka suuremate *online*-oskustega. Koondindeks oli kogu Euroopas tegelikult üllatuslikult madal, ehk ülemäärane internetikasutus on üsna harv nähtus võrreldes sellega, mida avalikkus ja uurijad seni arvanud on (viie küsitlitud indikaatori esinemissageduste põhjal Eestis 0.23, Soomes 0.16, Leedus 0.15 ning kontinendi madalaimad Ungaris 0.10 ja Belgias 0.11 – toim.). Ühiskond kohaneb internetiga, ja koos sellega muutub ka arusaam sellest, mis on normaalne.

Sage võrgus igavlemine tähendab samas ikkagi, et ilmselt napib ka Eesti koolilastel struktureeritud tegevusi.

Kuidas me seda mõista võiksi-

me, et peamised ülemäärased kasutajad on Eestis poisid?

Samamoodi on ka Leedus, mis on erandlik, kuna mujal Euroopas poiste ja tüdrukute ülemäärane kasutus niimoodi ei eristu.

Mul ei ole sellele ühest kindlust, aga on hüpotees, et muu Euroopaga võrreldes on Eesti poisid suuremad netimängurid. Samamoodi näiteks Tšehhis. Postkommunistlikes riikides ongi see ilmselt üsna sage juhtum.

Miks?

Hea küsimus. Ma ei tea.

Kuigi nii eestlased kui ka tšehhid on uuringute järgi Euroopa (ja maailma – toim) kõige ateistlikumate rahvaste hulgas. See võiks viidata suuremale liberaalsusele kui traditsioonilises ühiskondades, ja seda ka peresuhetes, kus vanemad ei sea lastele väga rangeid piire. Aga see on ainult hüpotees.

Põhjus võib olla ka huvikoo-

lide ja haridussüsteemi rahanap-puses ja nende riikide lastel ongi vähem struktureeritud tegevuse võimalusi kui mujal.

Haridussüsteem peegeldab teie uurimuse järgi üsna hästi ka selle sisu olemust, mida lapsed internetis loovad. Näiteks Ameerika koolilapsed kirjutavad blogides pikemaid tekste kui tšehhid.

Jah, seda märkasid Tšehhi ja Ameerika teismelisi blogijaid võrreldes. Tšehhid postitasid pigem pilte poptähtedest ja kui midagi kirjutasid, siis väga lühidalt, lühikeste lausetega. Ameeriklased kirjutasid pikemalt ja rohkem iseenda elust.

Postkommunistlike riikide koolisüsteem tugineb pigem info meeldejätmisele kui kriitilisele mõtlemisele ja kirjalikule refleksioonile. See oli nähtav – seda enam, et tugevama haridusega tšehhidel, kes teistest rahvuskaaslastest rohkem kirjutasid, oli ka sisu väga sarnane ameeriklastega.

Nii et blogide sisu peegeldab võimeid, mida lapsed koolis arendavad. Selles mõttes me ei saa siin rääkida üleilmastunud kultuurist. Rahvuslikul tasemel on kooli mõju internetikasutusele väga suur.

Ka Facebooki kasutab enamik Euroopa noori, aga eri ühiskondades ikka veidi erinevalt.

Praegu on teil käsil 800 lehekülge intervjuusid netimänguriga. Kas ka siin on lapsed ja varateismelised riskigrupp?

Tundub, et laste puhul ei saa rääkida sõltuvusest, vaid pigem ülemäärasest kasutusest. Kui anda neile alternatiiv, siis nad unustavad mängimise väga

kiiresti. Aga täiskasvanutel võib tekkida sõltuvus, sarnaselt hasartmängudele.

Mulle pakub huvi teooria tärkavast täiskasvanustaatusest (Ühendriikide psühholoogi Jeffrey Arnetti määratlus 1990ndate algusest – toim) kui eluetapist, kus puhuti ka varastes kolmekümnendates inimesed lükkavad elulisi kohustusi edasi, keskenduvad oma identiteedile ja eksperimenteerivad paljudes elusfäärides. Selline faas ilmneb ainult väga jõukates ühiskondades: Põhja-Ameerikas, Põhja-Euroopas, Ida-Aasias. Ja ainult jõukates ühiskondades mängitakse arvatiga nii silmapaistvalt palju.

Ilmselt sisaldub *online*-mängude sõltuvus lähitulevikus ka mentaalsete haiguste nimistus.

Seega mängusõltuvust määratletakse haigusena, aga interneti- või arvutisõltuvust mitte?

Jah, täpselt, ainult mängud kitsamalt.

Tõepoolest, tänavu mais määratles Ameerika psühhiaatrite assotsiatsioon «sõltuvuse internetimängudest» oma laialt kasutatud käsiraamatus «Diagnostical and Statistical Manual of Mental Disorders» seisundina, mille järeleuurimist oodatakse. Diagnoosi ühesed tingimused veel puuduvad, ent see on faas, mis eelneb nende sõnastamisele. Sarnaselt internetisõltuvusele on ka sõltuvus netipornost seni säärasest staatusest ilma jäänud, ehkki veebidebattides on seda peetud ka lihtsalt poliitiliseks sammuks. – toim.

Kas teil on seoses internetikasutuse või netimänguritega mõni selline hüpotees, mis on väga julge ja alles intuiitiivne,

- Lukas Blinka doktoritöö «The «good» and the «bad» of the internet: Studying subjective well-being as an outcome of young people's online practices» tugines muuhulgas üleeuroopalisele, 25 000 last ja noort hõlmanud internetikasutuse uuringule «EU Kids Online II» ning tuhatkonnale USA ja Tšehhi noorte blogipostitusele.
- Blinka on õppinud psühholoogiat ja sotsioloogiat Brnos Masaryki ülikoolis. Tema doktoritööd juhendasid Veronika Kalmus, Andra Siibak ja David Šmahel (Masaryki ülikool).

aga teie enda jaoks ikkagi justkui eriti ligitõmbav?

Noh, üks mul tõesti on.

Imetajate puhul peetakse mängimist justkui kasutuks tegevuseks. Aga mänguga ei tegelda alati, vaid siis, kui süüa on palju ja kõik vajadused on rahuldatud.

Mina näeksin siin seost inimesega: näiteks arvutimängude mängimine tundub meile, ja just meestele, väga normaalne, kuna elame rikastes ühiskondades, kus ressursse on külluslikult.

Mindevikus läksid mehed sõtta, nüüd paljud neist mängivad arvatiga, sest muud vajadused on rahuldatud. Teisisõnu mehed, ja just mehed, mängivad nii palju, sest nende ümber pole ohtusid.

Minu tudengid (arvutimängude psühholoogia kursusel Tšehhis Masaryki ülikoolis – toim) ärritusid väga tugevalt, kui neile sellest ideest rääkis. ☹

Ajad, mil õpetaja jagas
kantslist õpetussõnu,
on möödas

Pärnu linna aasta õpetaja Kalle Viik teab, et hea õpetaja peab ajaga kaasas käima ja õpilastega võiks ka tunniväliselt hästi läbi saada.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Ajaleht Pärnu Postimees kirjeldas aasta õpetajaid kui inimesi, kes suhtuvad ellu aktiivselt, on sõbralikud ja oma tööle pühendunud. Gümnaasiumiastmes anti see tiitel Kallele, kes õpetab Sütevaka humanitaargümnaasiumis eesti keelt ja kirjandust.

«Eks ma ise arvan, et see on pigem õpilaste töö tulemus,» jääb Kalle tagasihoidlikuks ja lisab, et ega auhinna väljakuulutajad ju õpetajaid enamasti ise tunne. «Oleneb, mis kool enda esindaja kohta kõige ilusama jutu kokku kirjutab,» muigab mees.

Sel aastal oli Sütevakal oma aasta õpetaja kandidaadi kohta öelda palju head. Kalle puhul toodi välja tema õpilaste edukus emakeeleolümpiaadidel ning eesti keele riigieksami head tulemused igal aastal, tänavu oli kooli keskmine Eestis parim. Samuti lõpetas ta sel kevadel Tartu ülikooli kaks aastat kestnud gümnaasiumi praktilise eesti keele kursuste meetodika täiendusõppekursusel, osalejate näidistunnid on nüüd videotena olemas õppematerjali-na kõigile eesti keele õpetajatele.

Enesetäienduseks on õpetajal keeruline aega leida, tunnistab Kalle. Palju oleneb õpetaja koormusest ja võimalusest endale täienduskursuse ajaks asendaja otsida.

KOLLEEGIDELE ABIKS

«Tunde ju päris ära jätta ei taha, selline katkestus häirib koolirütmi. Loomulik ja järjepidev kulgemine on minu meelest kasulik nii õpilastele kui ka õpetajale,» leiab ta. Aga alati ei saa koolituisi lükata

nädalavahetustele ja vaheaegadele. Ka õpetaja vajab puhkust ja võimalust pere seltsis aega veeta.

Praktilise eesti keele kursuse võtmisega on Kalle aga väga rahul. See andis võimaluse enda ja kolleegide tööd kõrvalt vaadata ja analüüsida. Üle Eesti filmiti kokku seitsme õpetaja kahte ainetundi oma õpilastega, iga õpetaja sai käia ka viie kolleegi tunde vaatamas ja tagasisidet andmas.

«See kõik andis hea võrdlusmomendi: kuidas mujal tehakse ja mida ise kõrva taha panna. Näidistunnid andsime oma õpilastele ja püüdsime need teha natuke teistmoodi kui tavaliselt: käsitlesime uudset teemat või proovisime mõnd ülesannet uutmoodi lahendada,» seletab ta.

Eesti keel pole iseenesest ju teab mis põnev aine, muigab Kalle. «On teatud valdkonnad, kus on konkreetset reeglid, näiteks kaashäälikühendite kohta. Aga on ka palju erandeid, mis tuleb meelde jätta. Mingis mõttes on ka põhikooli matemaatika lihtsam kui eesti keel,» võrdleb ta.

Arvud ja nendega ringikäimine on mehele pea sama tuttav kui keelereeglid – enne ülikooli astumist õppis ta reaalkallakuga Nõo koolis, matemaatika eriklassis. Ehk just seepärast meeldib talle matemaatika konkreetsus ja elulisus: pindalad, protsendid, murrud, teepikkuse, aja ja kiiruse suhe.

«Vähemalt põhikooli astme matemaatika puhul ongi nii, nagu on. Õpilaselt eeldab see lihtsalt mõtlemisvõimet ja arusaama, seal ei ole midagi keerulist. Kohe, kui inimene hakkab ise teksti looma, moodustab ta lauseid, millest enda jõud üle käia ei pruugi, aga mate-

maatika puhul seda hirmu ei ole!»

Võib tunduda veider, et Kalle ülikooli matemaatikast või füüsikast õppima ei läinud, vaid valis hoopis humanitaarteadused. Tema enda jaoks polnud selles otsuses aga midagi imelikku.

KINDLASTI ÕPETAJAKS

«Ma ei tulnud selle pealegi, et reaallasid vaadata, inimesega seotu pakkus mulle palju rohkem huvi. Esimene valik oli tegelikult inglise keel, aga pärast sõjaväge oli see juba nii populaarne, et otustasin eesti keele ja kirjanduse kasuks. Ja see oli kindel, et tahtsin õpetajaks saada,» räägib ta.

Kalle ülikooli astumise aeg oli muutuste aeg. Esimese ülikooliaasta alguses mindi veel terve kursusega koos kartulipõllule ja rõõmustati, et loengukavast olid kadunud nn punased ained. Teist kooliaastat alustades selgus aga, et senine viis aastat kestnud õppekava oli muudetud nelja-aastaseks ning muutunud olid ka mitmed loengud.

«Edasi õppisime üsna kilustatult ja lõpetasime kooli eri aegadel, ühest aastaks jäi kursusevaimu tekkimiseks ikka väheks.» Teisel aastal liitus ta taasasutatud üliõpilasseltsiga Liivika ning kolis koos tulevase naise, kursuseõe Ritaga Tiigi ühiselamust tudengimöllust kaugemale erakorterisse.

Seltsiga liitumine andis võimaluse kokku puutuda teiste erialade üliõpilastega. Kuigi nii jäi side kursusekaaslastega veelgi nõrgemaks, suhtleb Kalle päris paljude endiste koolikaaslastega. Seda enam, et mitmedki neist on samuti õpetajad ja õppejõud, kellega muljeid ja kogemusi vahetada.

«Muidugi on meeles terve rida õppejõude, kelle käe all õpitud sai. Eesti keele omadest Huno Rätsep, Reet Kasik, Jaak Peebo, kirjanduse omadest Karl Muru, Harald Peep, Jüri Talvet. Vabaainetest kindlasti Tõnu Lehtsaar ja Salli Pöldvere,» loetleb mees nimesid, kes ülikooli-ajal noori keeleteadlasi innustasid.

Et temastki peab saama õpetaja, otsustas Kalle ära juba keskkoolis. Kuidas täpselt mõte selleni jõudis, ei oskagi ta öelda. Praegust kogemust vaadates leiab ta, et kool on turvalise ja ootamatu mõnus sümbioos. On oma kindel rutiin, veerandid, reeglid. Samas on iga päev ja tund omanäoline.

Tõesti, materjali puhul on aastast aastasse korduseid, aga alati muutuv kooslus klassis kujundab selle, mismoodi täpselt teadmised lastele edasi antakse. Noortega töötades ei tea kunagi, mismoodi üks või teine tund kujuneb, leiab Kalle, see aga pakubki mõnusat vaheldust ja hoiab meele erksa.

Esimest korda asus ta klassi ette ilma igasuguse pedagoogilise kogemusega. Aasta enne bakalaureuse-

astme lõpetamist helistas Kallele endine klassijuhataja ja kutsus ta Nõo kooli õpetama. Ja just matemaatik, mitte eesti keelt.

«Muidugi haarasin võimalusest kinni ja sain isegi hakkama! Pedagoogilise kursuse läbisin alles hiljem, tagantjärele, kui olime juba Pärnusse kolinud,» meenutab ta.

Nõos õpetades oleks seda loomulikult olnud mugavam teha, kuid tema naisele Ritale pakuti head töökohta just Pärnus. Nii leidis ka Kalle, et on aeg mujale kolida, õpetajaid on ju igal pool vaja. Õnneks pakkus Sütevaka talle pärast järelemõtlemist põhikooli kahe klassi eesti keele ja kahe klassi matemaatikatunde.

Tegelikult meeldiski talle eesti keele ja kirjanduse kõrval just matemaatika õpetada, kevadest alates hakkab Kalle seda üle enam kui kümne aasta taas tegema.

AUSTUS JA USALDUS

Muidugi peab hea õpetaja oma teemat valdama, arvab mees. Tuleb teada, mida ta õpetab ja seda ka kõitvalt teha. «Ajad, mil õpe-

taja jagas kantslist õpetussõnu, on möödas. Tuleb ajaga kaasas käia ja vaadata, mis õpilaste huvi äratav. Minu jaoks on väga oluline aga ka see, et õpilaste ja õpetaja vahel oleks usalduslik suhe,» räägib ta.

Muidugi ei saa olla kõigiga päris sõber, ikkagi on üks õpetaja ja teine õpilane. Aga üksteist tuleb austada ja tunda, usub Kalle. Selleks tuleb lastesse suhtuda mõistvalt ja nendega ka koolivälisel ajal midagi põnevat ette võtta, näiteks käia matkadel või teatris.

«Esimestel aastatel rääkisin kodus ikka päris tihti, kuidas mingi tund oli või mis koolis juhtus, aga nüüd on meil endil kolm last ja nendega on piisavalt tege- mist,» seletab ta. Kuna abikaasa Rita töötab TÜ Pärnu kolledžis õppeosakona juhatajana, on kool kindlasti üks pere päevateemadest, aga kindlasti mitte peamine.

Kalle räägib, et enda lapsed tulevad õpetajatööle kasuks – kui kodus näha, kuidas lapsed arenevad ja mis vanuses mingite teemadega tegelevad, saab paremini aru nii lastest kui ka lapsevanematest. ☺

Õpetaja ja õpilase vahel olgu inimlik suhe

Kalle Viik leiab, et kuigi koolireeglid eeldavad selget õpetaja ja õpilase rolli eristamist, võib ka nende raamide vahel nalja teha. Hea võimalus inimliku suhte loomiseks ja arendamiseks on tegemised koolimajast väljaspool.

«Muidugi jään mina ka ekskursioonidel ja matkadel vanemaks inimeseks, kes vastutab ja õpetab, aga see on ikkagi natuke teine asi,

kui klassi ees seista ja raamatutarkust jagada,» räägib Kalle.

Kallel on klassijuhatajana kujunenud välja ka kindlad traditsioonid. Igal aastal minnakse loodusesse matkama: talvel näiteks jalgsimat- kadele, kevadel paadiga jõgesid avastama. Gümnaasiumiastmega käiakse enne kooliaasta lõppu ka traditsioonilisel jalgrattamatkal.

Korra või paar õppeaasta

jooksul pakuvad pea kõik Sütevaka õpetajad oma õpilastele aga eriti toredat vaheldust. Kui kooli saali lavale astub Öpside Bänd, ei mõtle enam keegi koduste tööde või hinnete peale.

«Eks õpilastel on vahva näha, et inimene, kes tavaolukorra ees on klassi ees ja teab kõiki vastuseid, võib vahepeal ka ikka pisut eksida ja mööda laulda,» muigab Kalle.

Poppunk ja 1990ndate ihalus

Tudengitest filmitegijad on ikka silma paistnud suurema originaalsuse ja huumoripüüdega. Deivi Tuppits kirjutab, kuidas oktoobris toimunud tudengifilmide jõuproov leidis sellele väitele küll kinnitust, ent tõestas sirguva (filmi) generatsiooni sügavamat huvi ka ajaloo, popkultuuri ning ühiskondlikke valpunkte käsitlevate teemade vastu.

Deivi Tuppits

Kirjandus- ja teatriteaduse 2. kursuse magistrant

Selleaastasele tudengifilmide võistlusele sai oma loomingut esitada kahes kategoorias: filmitudengite ning harrastajate tööd. Esitamisele jõudnud töid laekus kokku 27, millest viis olid Tartu ülikooli tudengitelt. Tarbetu oleks siinkohal rääkida taseme erinevusest Balti meedia- ja filmikooli tudengitega, ent omal kohal on kindlasti kõrvutamise vormi ja sisu aspekti silmas pidades.

Vaadates Tartu tudengite

võistlustöid, võib selgelt täheldada ennekõike dokumentaalsel materjalil põhinemist. Ürituse kaks dokumentaalfilmi, Richard Meiterni «Ratta seljas Bern–Grenoble» ning Annika Karusoni «Bussireis Marimaale», olid mõlemad *alma mater*'i kasvandike esitatud.

Zooloogia ja hüdrobioloogia doktorandi Richardi lihtne ja lustlik videoreportaaz elulistest hetkedest läbi Šveitsi ja Prantsusmaa sõites pakkus üleüldiste kunstiliste ning originaalsete pretensioonide kõrval tervistavat vaheldust, naerutades rahvast oma lihtsuse ja sundimatu huumoriga. Botaanika ja ökoloogia doktoriõppe üliõpilase Annika ülesvõte 2009. aasta bussiekskursioonist Marimaale oli aga lisaks meelelahutusele ka hariv sissevaade niidu- ja mäemaride kultuuriellu.

Füüsikatudengi Sven-Erik Mändmaa lühifilm «Roos» oli samuti biograafiliste juurtega, põhinedes tõsielulool. Ning arstiks õppiva Oliver Tauli vaimukat lühiklippi «Valel lainel» võib samuti pidada dokumentaalselt taustalt inspiratsiooni saanud eluliseks teoseks, kus olid ühendatud tänapäeva infotehnoloogilise maailma kommunikatsiooniap-

sud ning stiilne ja tabav jutustus, mis annab kindlasti alust samas vormikategoorias ka jätkata – teostus oli paljulubav.

Võta nüüd kinni kumb kumba mõjutas, ent olenevalt sisust erines tõesti ka vorm: harrastusrežissöörid-filmitegijad paistsid teiste hulgast silma just vormiuuenduslike eksperimentidega, kus loobutud oli klassikalisest narratiivist ning harjumuspärastest filmi esteetika vahenditest. Üheks eredamaks näiteks oli informaatika eriala magistri Erik Jaanisoo digimodernistlik virtuaalteos «Vali mind!». Selgelt teistest eristuv oma hüperallusioonidega, kus vaatajaile esitati (pop)kultuuri eri tegelaste kujutisi ning nende modifitseeritud uusi nimesid, taustal vilkumas «Vali mind!»

Vormiuuenduslikkuse ning pigem videoinstallatsiooni ja *performance*-kunsti valdkonda (vähemasti siinkirjutaja tajutuna) paigutatud oli ka kogelemist kui tehnoloogilist kommunikatsioonilünka kujutav «Tõrge» (autor Andri Allas).

Esitamisele tulnud tööde üldisel foonil jäi aga üllatuslikult kumama noore filmipõlvkonna huvi möödunud kümnendi vastu. Mõistagi olid üheksakümnendad

märgiline dekaad, mis üksnes ei toonud suuri mõtte- ja kultuuriloolisi murranguid inimeste igapäevaelu ega mõjutanud poliitilist (maailma)konteksti, vaid nendesse aastatesse jäi ka kasvava generatsiooni õnnelikem ja seeläbi müstifitseerituim aeg – lapsepõlv. Oli rohkem kui üks-kaks filmi, milles oli kujutatud nostalgilis-ihaluslik hüüdu varaste üheksakümnendate ühiskonna järele: nõukaagest sisekujundusest, emailitud kastrulitest, värviliste vaipadega kaetud seintega paneelkorteritest, mille naabriga äravahetamiseni sarnase seksioonikapi peal on äsja Läänest saadud kassetmängija üürgamas Juri Šatunovi lugusid, kuni triibuga dressipükste, mossede, parvlaeva Estonia ning sööklas pakutava keedusardellini. Rääkimata siis veel tolle aja mõtteviisist, sotsiaalsetest valu- ja probleempunktidest ning «lihtsa elu» mentaliteedist, kus inimesi innustasid käituma sootuks teised motiivid kui tänapäeva tormilises infoühiskonna rägastikus. Eriti tabavalt väljendus seesugune ajastutäpne püüe BFM-i tudengi Triin Ruumeti töös «Tupsu». Üllatavalt nappi, ent teravat ning tundlikku süzeeliini kandva filmi meeldivalt musta huumoriga viimistletud lõpptulemust iseloomustas just pisiasjadeni korrastatud 1990ndate miljöö kujutamine.

Möödunud dekaadi deideoloogiseerimine poleks Ruumeti tööde puhul ehk niivõrd huvi äratanudki (ka tema teises töös «Puberteet» võis tabada tänapäeva-eelseid detaile ning kronoloogilist nihet), kui poleks olnud ka mitmeid teisi filme, mis rohkem või vähem kandsid nostalgilisi toone just sellest ajast.

Ilmselt üks omanäolisemaid filmiklippe oli Eik Tammemäe «Vanilli 2 palli», mis lisaks taas veidi möödunud dekaadi iseloomustavatele (nüüd juba retroks saanud) elementidele rabas oma stiilivõtetega. Esimene mõte, millega iseloomustada võimendatud värvigammat, mitteargist kehatehnikat, montaaži- ja eriefekte ning põnevat hääledubleerimist, on poppunk. Päris ausalt. Mis seal salata – taolisi veidi *off-beat*-poppungi elemente leidis teisteski töödes, kaudselt pigem tegelaste mõttemallide ning käitumismustrite kujutamises, kuid eelmainitud töö oli selles osas vast kontsentreerituim.

Mõneti üheksakümnendatega haakuvat, oma ajaloomälu redigeerivat, kriitilise, ent tundliku pilguga riigi, kollektiivi ning üksikindiviidi iseseisvust vaatavat temaatikat käsitles ka «Vaba maa» (režissöör Anna Hints), mis tõestas praeguse kaheksakümnendatest pärinevate loomeinimeste sensitiivsust ja huvi oma juurte ja sotsiaalse tõe vastu, mis tingimata ei pea olema universaalne, ent ometi oma am-

bivalentuses tunnustatud.

Niisiis võib õigustatult väita, et suurim erinevus Tartu harastusfilmitegijate ja filmikoolis professionaalideks õppivate tudengite väljendusvahendites oli lisaks vormilisele erisusele ka sisulise raskustuumaa asetamine eri aspektidele. Kui Tartu tudengite tööd paistsid silma ennekõike kas dokumenteeriva empiirilise materjali või teisalt semiootilise tähenduslikkuse loomisega, siis filmimaailma õppijad näitasid oma töödega selgelt sotsiaalsete ja psühholoogiliste murede filmiestetist integreerimist enda alles kujunevasse kunstilisse käekirja. Mõlemal juhul nähtub selgelt see, et postmodernism oma küünilisuse, fragmenteerituse ja lõputu intellektuaalse viitamiseega on saanud lõpule ning humaansus, uussiiras ning eluterve huumoriga elukuvand on jõudmas au sisse, vähemasti tudengifilmide võistlusele esitatud töödes. Nagu on öelnud Kanada akadeemik Linda Hutcheon: *Le postmodernisme est mort; vive le postmodernisme!*

Eik Tammemäe «Vanilli 2 palli» rääkis mõnusalalt retrohõngulist pildikeelt.

Eesti tänapäeva matemaatikateaduse rajaja suur juubel

21. novembril täitub sada aastat matemaatik Gunnar Kangro sünnist. Aastatel 1951–1975 Tartu ülikoolis matemaatikaprofessorina töötanud Kangrot võib pidada tänapäeva matemaatikateaduse rajajaks Eestis.

Merilyn Merisalu
merilyn.merisalu@ut.ee

Olulist tähtpäeva tähistati tegelikult juba septembri alguses, mil korraldati rahvusvaheline konverents «Kangro 100. Methods of Analysis and Algebra». Kohal oli enam kui 130 matemaikut ning esinejate seas mitmeid maailma-kuulsaid analüütikuid ja algebra valdkonna tippteadlasi.

«Kangro auks tuli Tartusse 13 väga esinduslikku plenaarsete alustades USA Kenti ülikooli teadlase Richard M. Aroniga ning lõpetades elava klassiku Albrecht Pietschiga Jena Friedrich Schilleri ülikoolist Saksamaal,» meenutab TÜ funktsionaalanalüüsi professor Eve Oja. Akadeemik rõõmustab, et tänu paljudele prominentsetele väliskülalistele võib möödunud konverentsi nimetada Eesti matemaatika sajandisündmuseks.

TÜ matemaatilise analüüsi professori Toivo Leigeri sõnul oli Kangro oma aja kuulsaim Eesti matemaatik, kes suunas matemaatikaalase uurimis- ja õppetöö sõnajärgses Tartu riiklikus ülikoolis uutele rööbastele. «Kangro oli

oma uurimisvaldkonnas maailmas kõrgelt hinnatud spetsialist ning tema tegevus on jätnud rahvusvahelisele teadusmaastikule nähtava jälje,» räägib Leiger.

MATEMAATILISE ANALÜÜSI TUNDJA

Kangro laiema uurimisvaldkond oli matemaatiline analüüs: matemaatika valdkond, mille põhilised uurimisobjektid on funktsioonid ning põhiline uuri-

mismeetod piirväärtuste meetod. Selle valdkonna kõige olulisemad märksõnad on pidevus, tuletis ja integraal. Ajalooliselt on matemaatiline analüüs olnud oluline abivahend näiteks loodusteaduste jaoks matemaatiliste mudelite ehitamisel.

«Tema kitsam uurimisvaldkond oli summeeruvusteooria, mis kasvas välja 20. sajandi esimesel poolel hajuvate ridade teooriast. Reaks nimetatakse

matemaatikas avaldist, mis esitab lõpmata paljude liidetavate summat, näiteks $\alpha_1 + \alpha_2 + \alpha_3 + \dots + \alpha_n + \dots$,» seletab Leiger. Kui selle osasummade jadal on piirväärtus, mis tähendab, et arvud lähenevad indeksi n kasvamisel piiramatult mingile arvule s , siis öeldakse, et rida koondub summaks s .

Suurem osa ridu on hajuvad, neil ei ole lõplikku summat. Summeeruvusteooria uurib teisi võimalikke koonduvuseeskirju, mille rakendamisel võiksime saada piirväärtuse ka mõnede tavalises mõttes hajuvate jadade jaoks. Selliseid koonduvuseeskirju nimetatakse tänapäeva matemaatikas summeerimismenetlusteks.

Summeeruvusteooria esialgne nimetus oli hajuvate ridade teooria. Selle, 19. sajandi lõpul tekkinud teooria üks looja oli kuulus Prantsuse matemaatik Émile Borel, kes defineeris uue koonduvuseeskirja – tänapäeval nimetatakse seda Boreli summeerimismenetluseks – kindla eesmärgiga astmeridade koonduvuse efektiivsemaks uurimiseks.

Gunnar Kangro valis 1938. aastal oma doktoritöö teemaks Boreli menetluse üldistused. Ta polnud küll esimene, kes märkas, et Boreli koonduvuseeskirja saab parandada ning astmeridade teorias saada nii veelgi paremaid tulemusi, kuid teiste matemaatikute katsed seda teha olid jäänud poolikuks või ebarahuldavaks. Kangrol valmis doktoritöö esimene versioon juba aastaga, kuid Teise maailmasõja puhkedes mobiliseeriti matemaatik Punaarmeele ning teadustöö jäi pooleli.

Dokoritööga sai Kangro jätkata alles mitme aasta pärast, kui ta kutsuti Moskva ülikooli uurimistööd tegema. Pärast sõja lõppu

Eestisse naastes oli tal valmis juba sisukam uus variant, mille ta kaitses 1947. aastal.

EESTI MATEMAATIKA MAAILMAKAARDILE

Leiger tunnistas, et Kangro uurimistöö tulemused Boreli menetluse üldistuste ja astmeridade summeeruvuse kohta jäid Läänes tundmatuks. «1946. aastal ilmunud venekeelsele põhipublikatsioonile ei leia me ühtki viidet referaatajakirjades ega ülevaartetes. Põhjus on ilmselt selles, et sel ajal Nõukogude Liidu ja Läänemaade vahel teaduslikku infovahetust tegelikult ei toimunud,» arvab Leiger.

1950. aastate alguseks, mil Kangro alustas oma professorikarjääri, oli olukord matemaatikas väga palju muutunud. Tekkis uusi uurimissuundi ja -valdkondi, mis kõik viis uute õppeainete tekkimisele ülikoolides. Kogu algebra sai täiesti uue näo, matemaatilises analüüsis kujunes välja uus kiiresti arenev valdkond, funktsionaalanalüüs. Suurem osa moderniseerimisprotsessist Tartu ülikoolis langes noore, andeka ja suure töövoimega Kangro õlgadele, sest sõja üleelanud õppejõude kaader oli väikesearvuline ja eakas.

«Ta tegi, mida suutis. Kõigepealt tuli alustada algebrast, kuigi see polnud üldse tema valdkond. Vana algebra oli tegelenud põhiliselt polünoomidega, uus uuris kõikvõimalikke algebralisi struktuure,» seletab Leiger. Kokku kirjutas Gunnar Kangro aastatel 1948–1962 kolm kõrgema algebra õpikut. Pärast algebrat sai ta tõsiselt võtta ette oma valdkonna, matemaatilise analüüsi. Uued, tänapäeva käsitlest lähtuvad õpikud ilmusid aastatel 1965–1968.

Koos Saksa matemaatikute Alexander Peyrimhoffi ja Wolfgang Jurkatiga pani Kangro aluse summeeruvustegurite süsteemilisele käsitlemisele. Tema sellealaseid töid iseloomustab moodsate funktsionaalanalüüsi meetodite kombineerimine klassikalise analüüsiga. Oma õpilase Simson Baroni abiga (kes oma surmani tänavu oli tunnustatuim summeeruvustegurite spetsialist kogu maailmas) pani Kangro aluse ka kahekordsete ridade summeeruvustegurite teooriale ja andis olulise impulsi kahekordsete ridade summeeruvuse uurimisele.

Summeeruvustegurite rakedustega haakub Kangro loodud kiirusega summeeruvuse teooria. Koonduvuskiiruse määramine on aktuaalne iga praktilise tähendusega koonduvusprotsessi puhul, summeeruvusteoorias oli seda ka varem uuritud. Kangro elegantne teooria baseerub funktsionaalanalüüsil, seetõttu on üldteoreemide tõestused selged ja ülevaatlilikud ning rakendussuunad ja –võimalused hästi nähtavad.

Rakenduste perspektiiv uuritava probleemide juures oli Kangro jaoks oluline, tema töödes on viiteid paljudele käsitlemata võimalustele nii funktsiooni- kui ka summeeruvusteoorias. Paraku jäi oluline töö Kangro ootamatu surma tõttu 1975. aastal pooleli. Osa kavandatud ja poolenisti juba lõpetatud käsikirju ilmus kolleegide poolt lõpetatud kujul pärast tema surma. Kangro kursused ja õpikud algebra ja analüüsi kohta andsid hea tõe 20. sajandi esimese poole uutele matemaatilistele teooriatele ning aitasid Eesti matemaatikal muutuda ajakohaseks ja jõuda maailmatasemi. ^①

Ülikooli oma hääl 65

Minul, ajakirjal Universitas Tartuensisel, tulevat tähtis sünnipäev – 65. Sellises eas ollakse juba pensionil. Aga mina küll puhkama ei lähe! Otse vastupidi – uunen ja noorenen pidevalt koos uute tegijate ja lugejatega.

Varje Sootak

varje.sootak@ut.ee

Minu eelkäija, ajalehe Tartu Riiklik Ülikool/Universitas Tartuensisel sünniaeg jääb tõesti 1948. aastasse. Mind peetakse esimeseks järjepidevalt ilmuvaks Eesti kõrgkoolide häälekandjaks. Taasiseseisvumise aastail mõnes ülikoolis ajalehe väljaandmine katkes, minuga seda ei juhtunud.

Minu esimeses numbris 22. novembril 1948 kirjutab Tartu linna parteikomitee sekretär Eduard Brandt, et ülikoolil on enam kui 300-aastase ajaloo vältel puudunud oma ajaleht. Mulle meeldis väga, et juba siis mainiti ülikooli vanust, mis mõne aasta pärast maha salati ja 1952 pidin kaasa tähistama vaid 150-aastase ülikooli juubelit. Salata ei tohi ka 1914. aastast ilmunud üliõpilasorganisatsioonide Üliõpilaste Lehte, hiljem Üliõpilaslehte, millest ei puudunud ülikooli elu.

BOLŠEVISTLIKULT KOMMUNISMI POOLE

Olen imestanud, miks mind loodi. Tolleaegseid ülipoliitilisi ajalehti polnud õppejõududele ja üliõpilastele küll vaja, neid tehti partei ja valitsuse käskude järgi.

Sündisin ajalehe esimese lehekülje loosungiga «Lenini lipu all, Stalini juhtimisel edasi kommunismi võidu poole!» kui ülikooli parteiorganisatsiooni, rektoraadi,

komsomolikomitee ning teenistujate ja üliõpilaste ametiühingu komiteede häälekandja. See, mida ma tegema pidin, trükiti ära Lenini tsitaadis: «Ajaleht pole mitte ainult kollektiivne propagandist ja kollektiivne agitaator, vaid samuti ka kollektiivne organisator». Esimesel leheküljel Stalini pildi all tervitas mind partei keskkomitee esimene sekretär Nikolai Karotamm. Toimetus lootis, et ajaleht kujuneb peale ülikooli nõukoguliku edasiliikumise peegeldamise ebatäpsete tendentside, kodanliku ideoloogia igandite jmt lepitamatuks vaenlaseks.

Sõja lõppemisest oli möödas üksnes kolm aastat, tõelisi mõtteid kardeti välja öelda. Ülikoolirahvas oli hirmunud mitte ainult kodanlike natsionalistide siltide külge kleepimisest, vaid ka väljaviskamistest, vangistamistest, küüditamistest. Mitmed õppejõud, nagu näiteks kirjanik Valmar Adams, olid sunnitud mu leheveergudel ümber hindama oma kodanliku aja loomingut. Osa õppejõude, ustavaid parteilasi, kes Eesti oludest midagi ei taibanud, oli tulnud Venemaalt, ka tagalast.

Õppima asus sõjast tulnud täismehes inimesi. Ühest neist, Juhan Peeglist, sai hiljem otsekui mu päris isa, kes haris mind ja minu tegijaid. Harida oli vaja, sest minu leheküljed olid täis igavat bolševistlikku teksti kahe-

kolme fotoga. Parteiline kriitika sarjas õppejõude, kes poliitiformatsiooni tundides ei käinud, seinalehti, üritusi jms. Isegi väga teravalt, nagu näiteks tulevaste kirjanike Eno Raua ja Ain Kaalepi nn kahvliduelli kui parunivõsukeste bursšikommet.

Peale parteilisi suundi näitavate lugude kirjutasid mõned õppejõud ja tudengid aina rohkem ka üliõpilaste teadusliku ühingu ringidest, isetegevusülevaatest, esimestest kirjandusvõistlustest ja kooridest. Ilmus Valeeria Villandi, Aira Kaalu, Oskar Kruusi jt luulet.

Tegeliku elu peegeldust minus algul küll polnud, nagu toimetus lubas. Ülikooli esimese aastakümne tõelisest elust võib ajalehe asemel lugeda tollaste tudengite mälestustest, ka ajaloolase Hillar Palametsa Tiigi tänava ühiselamu raamatust.

KAHEPALGELISE AJAKIRJANDUSE VASTU

1954. aastal kutsus Edasis töötanud aspirant Juhan Peegel üliõpilasi ajakirjandust õppima. Eesti filoloogia osakonna kolmandast kursusest oli võimalik spetsialiseeruda ajakirjanduse erialale. See samm otsustas suure osas mitte ainult minu, vaid ka Eesti ajakirjanduse käekäigu. Minust sai kauaks ajakirjandustudengite praktikabaas. Ajakirjanduse õppurid püüdsid kirjutada inimlähedasemalt, sisukamalt, tuua

lehte tudengiteemasid ja mõttevahetust. Olin edaspidigi paljudele noortele kohaks, kus ilmusid nende esimesed trükiread.

Aegamööda sõjajärgsed hirmud taandusid, noorus elas oma nooruslikku elu, ülikooli-inimesi hoidis koos akadeemiline vaimsus, Hruštšovi sulaaeg andis suurema tegutsemisvabaduse ja võimaldas kriitikatki. Minu ühe lehekülje viis halli veergu said juurde fotosid, joonistusi, oma-loomingut, nalju. Pressiklubisse tulid teistegi erialade tudengid. Kirjutati kõigest ülikoolis sündivast: tudengite laulupeost, oma teklist, reisimisest jne. Võin uhke olla, et kaua aega olin tudengitest kirjanikehakatiste esimesi avaldamispaiku.

Ajalehe areng oli lahutamatu seotud ühiskonna arenguga. Mu tegijad olid kaua aega sunnitud tellima artikleid parteikongresside järelkajadest, tähistama revolutsioonilisi tähtpäevi jne. Et tänane lugeja paremini mõistaks mu veergudel kirjutatut, tuleks vaadelda ajalehte maailmapoliitika taustal, millest saab hea ülevaate ühe mu toimetaja Rein Veidemanni raamatust «Ajavahe».

Veidemann oli esimene nn päristoimetaja, kes 1974. aastal selleks kinnitati ja kes sellena ka töötas. Seni kirjutasid ajalehele alla parteikomitee poolt määratud ühiskondlikus korras toimetajad. Sisuliselt oli kogu töö tegijaks korrespondent. Aeg-ajalt nõudis parteikomitee kolleegiumi olemasolu. Ka Juhan Peegel, kes toimetuses oma jüngerite artiklite puhul nagunii nõu andis, kuulus sageli kolleegiumisse. Ta on olnud ühiskondlikus korras mu toimetaja, kaitstes ülemuste ees tudengite ideid. Jõudsid ju 1960.

aastatel ülikooli juba natuke enne mind ja minuga ühel ajal sündinud, kes vastutava sekretäri ja hilisema toimetaja Ene Puusempi mälestuste järgi püüdsid tollaste ühiskondlike organisatsioonide tribüünidel, nagu näiteks ägedatel komsomolikonverentsidel väljaöeldut, ülikooli oma ajalehe kaudu iga tudengini viia.

Haruldane polnud seegi, kui tsensor võttis minust mõne artikli välja või keelas koguni ära terve lehekülje ilmumise. Professor Jüri Talvet on meenutanud, et seitsmekümnendate algul ülikooli lehe juures töötada oli sama, mis sõdida rindejoonel. «Kuidas lehe vastutav toimetaja dotsent Hillar Palamets ka ei üritanud parteikomitee ja juhtkonna ja noid omakorda traadi otsas hoidnud KGB ning altpoolt lehte imbuva vabameelsema loomingulise vaimu vahel puhvrina talitada, aina saime pähe.»

ÕNNELIKEST PÄEVADEST STAGNATSIOONINI

Kirjanik Asta Põldmäe peab ülikoolilehe toimetuses töötamist liialduseta õnnelikeks päevadeks. «See töö oli loomingulisim, mida olen kogenud. Ideoloogiline järelevalve oli tõesti ja mitte lõtv, kuid ega siis vaimuelu puudunud.»

Rein Veidemann, arvab, et sel ajal olin ma vaieldamatult kultuuriinstitutsioon. «Ülikoolilehest oligi saanud tänu sealsele tegevtoimetajale Asta Põldmäele kultuurileht.» Veidemann ütleb, et usutagu või mitte, kuid kogu selles ideoloogiliselt valvatud ja ettekirjutatud õhustikus suudeti teha lehte tõelise loomingulise kirega. Tema arvates oli tollal veel otsekui Gutenbergi aeg. «Korjasime ise materjali, olime reporterid, lehe plaani tegijad,

osalts masinakirjutajadki, küljendajad (jah, mäletan hästi neid tunde, mida koos Asta ja hiljem Varje Sootakiga veetsime trüki-kojas trükiladu küljendades ja lugudele pealkirjaklotse valides).» Nad pakkisid mind panderolliks, kleepisid peale marke, lugesid mu müügikopikaid. Toimetajale lisandus tsensuuri vahet jooksmine, igal nädalal parteikomitee sekretäri juures aruandmine, koosolekutel istumine ning järjest enam rektori juures noomituste ja manitsuste osaliseks saamine. Noomituste suurenedes jättis Veidemann mu maha ja läks tööle kirjandusmuuseumisse. Aimasin, et peagi tulnuks tal nagunii täita juhtkonna soov ja lahkuda.

Siis sai seni korrespondendina töötanud Varje Sootakist mu toimetaja rohkem kui kolmeks aastakümneks. Ta püüdis ajada eelmiste toimetajate joont. Sellele aitas kaasa 1976 ajakirjanduse eriala avamine. Loomingulise konkursiga võeti esimesele kursusele 25 noort. Küll siis tuli kirjutajaid ja häid lugusid! Kõike ei suudetud mu neljale leheküljele mahutadaagi.

Kuid ka seda toimetajat kutsuti aina tihedamini «vabile» – oli alanud Brežnevi-aegne stagnatsioon. Nii rabeles toimetaja ülemuste ja nõudliku lugeja vahel, et kajastuks kogu ülikoolielu ja tudengid saaksid oma mõtteid välja öelda. Vastu pidada ja mind rikastada aitasid toimetuse kaasteelised, seal töötanud tudengid (korrespondendi ametikohta jagas tavaliselt kaks tudengit), ajakirjandusüliõpilaste nn ühiskondlikud osakonnad, pressiklubi, teaduskondade pressisekretärid. Ja neid oli sadu!

Minu meelest sai toimetaja

hoolimata keerulistest aegadest, pikkadest tööpäevadest ja lubatud lugude saamata jäämisest toimetuses töötades ühtekokku mitu ülikooliharidust. Sellest ajast on toimetaja pikemalt kirjutanud ajakirjanike elulugude kolmandas raamatus «Kuidas vaatad, nõnda näed».

SÕLTUMATU VÄLJAANDE POOLE

Perestroika-aegu 1980. aastate keskel vaidlesid mu veergudel tudengid omavalitsuse üle, võitlesid fosforiidi kaevandamise vastu, edustuse, korporatsioonide ja seltside taastamise eest, tutvustasid väliseesti kirjanikke jne. Seegi oli algul võitlus ülikooli oma ülemustega, kes mind enne trükkimineku läbi lugesid. Korrespondendina töötanud Indrek Ude arvates hakkasin pakkhaaval lahti harutama avalikke valesid. Ühiskonna areng enam ei pidurdunud. 1989 sai lugejate ettepanekul mu nimeks Universitas Tartuensis, kadusid tsensor, partei ja komsomol. Eesti taasiseseisvudes

olin kui tudengiorganisatsioonide oma leht – aina erileheküljed ja erinumbrid.

1990. aastate keskpaigast hakkasin igavust tundma. Tudengid olid leidnud omad organisatsioonid, tegelesid erakonnapolitikaga või suundusid välismaale. Korduvalt muutus mu kujundus, sest mind hakati tegema arvutiga. 1999 liideti mind teabetalitusega, toimetaja asemel hakkas alla kirjutama vastutav väljaandja. Muutus toimetuse tööstiil: toimetaja pidi istuma arvuti taga, enam ei tulnud toimetusse kui mõttevahetusklubisse, vaid kui asutusse, ülikoolis sügenes mitmeastmeline hierarhiaredel ning toimetaja ei pääsenud sageli enam otse rektori juurdegi. Minu veergudelt kadusid tudengite omalooming, kultuurilood, see-eest sain teada rohkem teadusest, uudistest. Ülikooli sisulistest muutustest kirjutasid lisaks toimetajale teabetalituse pressiesindajad (Aet Süvari, Krõõt Nõges), küljendaja-korrespondent Kristjan Kaljund, korrespondent Aija

Sakova jt. Toimetus lõi vahepeal isegi oma veebiportaali värskete uudistega.

Kuid ma olin väike suureks paisunud ülikooli jaoks. Kui senine peatoimetaja 2008 lahkus, hakkas uue peatoimetaja Sigrid Söerunurga juhtimisel peagi ilmuma iganädalase ajalehe asemel ajakiri. Kõrvuti teaduse ja ülikoolisündmustega on tagasi tulnud kultuurileheküljed, mida jätkab uue meeskonnaga sellest sügisest peatoimetaja Marilyn Merisalu.

Kõike, mida minus on 65 aasta jooksul kirjutatud, saab lugeda raamatukogudes mu aastakäikudest ja uudistada varsti peahooones näitusel.

Mu lehekülgi on rikastanud sajad ja sajad kirjutajad, kelle hing on kripeldanud ja kes on tahtnud oma mõtteid teistega jagada.

Aitäh kõigile! ☺

Vt TÕ ajalehe toimetajaid, korrespondente, keeletimetajaid, pressisekretäre, kasutatud kirjandust: www.ajakiri.ut.ee.

Loomingulisusest

Rein Veidemann

UT toimetaja 1974–1977

Mäletan hästi praktikant Mart Kadastikku, kelle tähelend Edasisse, praegusse Postimehesse, algas just ülikoolilehest. Ühte õpetajate päeva oktoobris 1976 otsustasime tähistada nii, et tema läheb Kaagvere tüdrukute eriantikooli, mina Sinti poiste eriantikooli nende õpetajatest

kirjutama. Head reportaažid said. Kui Kadastik tõi oma reportaažide ja lugudega lehte n-ö toorest elu ennast, siis Mihkel Mutt «harjutas end» ülikoolilehes juba kirjanikuks.

See, mida ma arvan enda pärandiks ülikoolilehes, oli arvamusrubriik «Dixi». «Verbum habet professor» rubriigi oli sisse seadnud juba Hillar Palamets, mina laiendasin arvamusosa

üliõpilasteni. Midagi umbes samasugust pihtimuslikku, mida sotsioloog Ülo Voogla oli juurutanud Edasis rubriigi «Lugejaga vestleb» näol. Kui ma poleks läbi käinud ülikoolilehe ajakirjaniku- ja toimetajakooli, siis vaevalt oleks minust saanud Loomingu asetoimetajat 1983–1986 ja oma ajakirjandusliku tähetunnina võetavat, ajakirja Vikerkaar toimetajat 1986–1990. ☺

PRAKTIILINE FILOSOOFIA PRAKTILISTELE PROBLEEMIDELE?

Foto: Andres Tennus

Kadri Simm

Praktilise filosoofia dotsent

TÜ filosoofia ja semiootika instituut

Mis kasu on filosoofiast ühiskondlike probleemide lahendamisel ja kas valdkond, mis nimetab end praktiliseks filosoofiaks, oskab kuidagi aidata meid praktiliste probleemide lahendamisel? Tänapäeval kuuluvad praktilise filosoofia alla eelkõige poliitikafilosoofia, moraalifilosoofia (eetika) ning esteetika – just nende uurimissuundadega tegeletakse ka TÜ praktilise filosoofia osakonnas.

Ajaloo jooksul on seisukohad filosoofide ühiskondliku rolli osas kõikunud äärmusest äärmusesse. Mõelgem siinkohal näiteks Platoni riigile, kus valitsejateks olid filosoofid, keda selle ameti tarvis pikalt hariti ja ette valmistati. Just ja ainult filosoofid olid need, kel oli piisavalt teadmisi ja oskusi, et riiki õigesti juhtida. Teisalt heidetakse tänapäeval näiteks

poliitikafilosoofidele sageli ette, et nad tegelevad niinimetatud ideaalteooriaga, mis tegelikus elus meid otsustamisel ei aita. Ei aita seepärast, et teooria eeldused ratsionaalsete ning järjekindlalt tegutsevate kodanike puhul ei vasta tegelikkusele. On siis viga nüüd filosoofias või kodanikes?

FILOSOOFILISED OSKUSED

Filosoofid üldiselt jagavad isekeskis arusaama sellest, mida kujutab endast loogiline argumentatsioon, oskavad välja tuua nii arutluskäigu (varjatud) eeldused kui ka selle, kas ja kuidas jõutakse põhjendatud järeldusteni. Aga päris elu kipub paraku ikkagi filosoofia-seminarist, või veelgi enam, argumenteerivast esseest, erinema. Ühiskondlikus elus on eeldused peidetud või neist ei räägita, argumentatsioon on hajus või lausa vastuoluline ning loogikaga väärtuskonflikte ei lahenda. Ja kuigi filosoofid võivad avaldada imestust, kuidas näiteks üks ja sama erakond saab toetada kahte omavahel vastuolus olevat poliitikat, siis teame hästi, et igapäevelu on selliseid paradokse täis.

Inglise poliitikafilosoof Jonathan Wolff, kel on olnud palju praktilist kogemust poliitikaanalüüsis, avaldas hiljuti oma kogemustest raamatu («Ethics and Public Policy», Routledge). See on põnev ja ehk ka teataval määral kainestav lugemine (praktilistele) filosoofidele. Poliitikud on enamasti pragmaatikud, kellel on tähtis jõuda otsuseni ja enamasti kompromisside abiga. Filosoofe muidugi kompromissid eriti ei huvita, tähtis on jõuda tõeni või siis vähemalt sellele võimalikult lähedale. Filosoofid kipuvad ekstreemsustesse, neile meeldivad konfliktid, intuitsioonivastased mõttemängud ja reaalse eluga võrreldes vastuvõetamatud järeldused. Argumentatsiooniteoreetikud peavad olulisimaks loogikat, moraalifilosoofide arvates trumpavad eetikaprintsiibid üle kõik ülejäanud asjaolud, aga tegelikkus on paraku teine. Ühiskondlikus elus on tähtis kaasata võimalikult palju osalisi

(isegi kui nende argumentidega ei nõustuta) ning küpsetada seejärel valmis kompromissikakuke, mis ühte põhimõttekindlat filosoofi kindlasti ei rahuldaks. Aga erinevalt filosoofist, kes võibki eriarvamusele jääda ning printsiipiaalselt kokkulepetest keelduda, tuleb ühiskonnas siiski otsuseid vastu võtta. Ei saa lõpetada tõdemusega, et *let's agree to disagree* või veelgi ebamäärasemalt – *more research is needed on this*.

Eriti traagiliselt mõjub filosoofidele Wolffi väide, et praktiline elu on kaldu *status quo* poole. See tähendab, et praktilisi otsustusi tehakse pigem deskriptiivsusele toetudes, selle abil, mis on olemas, käibel, toimiv ning argumentidel *status quo* muutmise kohta on suhteliselt vähem mõju. Seda on raske alla neelata inimestel, kes on veendunud Hume'i nn *on-peaks*-reeglis ehk siis selles, et argumente selle kohta, mis peaks olema (näiteks kuidas ühiskondlikku elu korraldada või mis eetikaprinsiip on kõige olulisem) ei saa tuletada sellest, mis on (kuidas ühiskond on parajasti korraldatud või mis eetikaprinsiibid kehtivad). Kriitilistelt ning preskriptiivsetelt ehk ettekirjutavatelt lähenemistelt võtaks taoline mõtteviis ära igasuguse progressilootuse ja arenguvõimaluse.

Mis on siis praktilise filosoofi roll? Mida filosoofid teha saaksid, on juhtida tähelepanu ebaloogilistele järeldustele, vildakatele argumentidele ja varjatud eeldustele meie ühiskondlikes debattides. Või nagu Wolff oma kogemuse põhjal väidab, oleks ühiskondlikult tihtipeale vaja rohkem filosoofi analüüsioskusi ja kriitilist meelt ning vähem filosoofiat ennast. Samas ei saa ära unustada, et olles teel, ei saa me piirduda vaid teekatte ja ilmaolude analüüsiga, vaid arutleda tuleb ka selle üle kuhu me üldse jõuda soovime. Ehk teisisõnu pärida üldiste ja fundamentaalsete küsimuste järele, mis igapäevarahklemises jäävad ehk muidu tähelepanuta, aga pikas perspektiivis kujunevad väga olulisteks.

FILOSOOFIA JA KATASTROOFIMEDITSIIIN

Lõpetuseks üks näide tänapäeva filosoofide praktilisest tööst, millega ise olen kokku puutunud. Hiljuti alustas hulk Euroopa teadlasi – arste, filosoofe, sotsiaalteadlasi ja õigusteadlasi – koostööprojekti katastroofimeditsiini eetilistest aspektidest. Algatus tuli just nimelt arstidelt ning mitmetelt rahvusvahelistelt meditsiiniorganisatsioonidelt (WHO, MSF), kes tahtsid kaasata laiemat hulka asjatundjaid, et süstemaatiliselt analüüsida eetilisi (ja ebaeetilisi) otsustusi katastroofijärgses olukorras (näiteks pärast suuri maavärinaid, tsunamisid jne).

Küsimusi on palju ja paljud neist ka filosoofilised. Mis on üldse katastroof? Kuidas seda defineerida, kas tegemist on kontekstitundliku nähtusega ja kellel lasub kohustus olukorda leevendada (ehk kust jookseb piir kohustuste ja vabatahtliku tegevuse vahel)? Millistest meditsiinieetika printsiipidest tuleks lähtuda katastroofijärgses situatsioonis? Lääne meditsiinis üldkehtivad patsiendi autonoomiale, informeeritud nõusolekule ning konfidentsiaalsusele toetuvad põhimõtted kipuvad taolistes äärmuslikes situatsioonides asenduma utilitaristlike kalkulatsioonidega. See aga kipub mõjuma rusuvalt katastroofipiirkonnas toimetavatele meditsiinitöötajatele, kes peavad oma senised eetikapõhimõtted justkui hülgama. Palju küsitakse praegu konkreetsete juhtnööride järele, millest lähtuvalt meditsiinipersonal võiks oma töö eetilisi aluseid põhjendatult muuta.

Oluline on ka küsimus uuringueetikast ja sellest, kas katastroofipiirkonnas on üldse eetiline uurimistööd teha. Pärast katastroofi on ilmselt võimalik küll kirjutada projekt, saada finantseering ning taotleda inimuuringute komitee luba, aga paraku on nende etappide läbimisel katastroofijärgne olukord ilmselt stabiliseerunud ja katastroofi ennast raske uurida. Ometi on tähtis ka sellises olukorras uuringuid teha, sest tulemused võivad osutada väga vajalikeks järgmiste õnnetuste leevendamisel. Millised meetodid tagavad ressursipuuduses parima tulemuse võimalikult suurele hulgale inimestele? Kas ja kuivõrd tuleks abi osutamisel arvestada sellega, et tõenäoliselt rehabilitatsiooni ei ole võimalik tagada? Mida teha, kui kohalikest kultuuri- või ka usutraditsioonidest lähtudes tuuakse abi saama pigem poisse kui tüdrukuid, pigem mehi kui naisi (kuigi katastroof mõjutas kõiki võrdselt)? Mis rolli tohivad abiandmisel mängida organisatsioonide ning vabatahtlike endi usulised või poliitilised tõekspidamised? Järjest murelikumalt räägivad kogenud abiandjad nn katastroofiturismist, kus kõikvõimalikud abiandjad lendavad kohale suurtes hulkades, selge tahtmisega teha head, aga kokkuvõttes tekitavad pigem segadust, tarbivad kohapealseid niigi väheseid ressursse ning kogenematuses tulenevalt tekitavad ka abivajajatele lisatraumasid (näiteks liigsed amputatsioonid pärast Haiti 2010. a maavärinat).

Need küsimused on kõik tegelikult muidugi erialadevahelised – nagu ikka ei toimi päris elu ülikooli instituutide jaotust järgides. Küsimusele aitavad vastata peale arstide endi ka näiteks filosoofid, eetikud ja meditsiinisotsioloogid.

Minu Itaalia-idüll

Karin Leichter

TÜ ajaloo ja õigusteaduse
3. aasta üliõpilane

Pärast mitmeid aastaid intensiivseid õpinguid tekkis ühel hetkel paratamatult vajadus kogeda uut ja tundmatut keskkonda ning millegipärast olin alati teadnud, et valiku tegemisel on sihtriikide nimekirjas kindel favoriit Itaalia. Teadsin itaallasi kui ühest küljest äärmiselt kangekaelseid ja sihikindlaid asjaajajaid ning teisest küljest mugavaid ja kirklikke elunautlejaid. Mõtlesin, et neid omadusi poogiksin teatud koguses meeeldi ka enda külge. Ees ootas seiklus, mille käekäiku oli võimatu ette planeerida.

Erasmuse programmi vahendusel asusin elama ajalooliselt tuntud äri- ja sadamalinnas Genovasse. Õpingud vahetusüliõpilasena jätkusid Liguuria maakonna suurimas Università degli Studi di Genova ülikoolis. Kuna õppekava koostamisel võis küllaltki palju lähtuda isiklikest huvidest, avardasin silmaringi nii juriidilistes küsimustes, ajaloovaldkonnas kui ka filminduses ja fotograafias. Valdav osa argipäevast möödus auditooriumites, kuigi koolinädalad olid segi paisatud kõikvõimalike pühakute auks korraldatud pidustuste ja nendega kaasnevate vabade päevadega. Tegelikult nihkus kogu akadeemiline kalender paar nädalat hilisemaks,

sest veebruarikuus tabas linna ilmakatastroof: ühel päeval sadas lihtsalt lund.

Mõned loengud kestsid pausideta kolm kuni neli tundi ning keelebarjääri tõttu kulus kogu energia erialase terminoloogia mõistatamiseks. Semestri lõpuks kompenseerisin puudujääva sõnavara kätega žestikuleerides, nagu itaallastele kohane. Siinkohal oleks sobilik kirjeldada korda või pigem korratust seoses eksamitega. Tahtes eksamile kirjallikult registreeruda, on õige isiku tabamine omaette katsumus. Eksamipäeval pole kellelgi (sh professoril) aimu, kus eksam aset leiab. Esines olukordi, kus pärast koordinaatori kümneid kõnesid ilmnis, et eksam toimub hoopis teises majas. Õige maja leidmisele järgnesid professori pooletunnine hilinemine, suitsu- ja lõunapausid, telefonikõned. Samuti polnud tavatu, kui professoril polnud üldse aega eksamile tulla ja ta saatis asendama oma kolleegi või assistendi. Tudengeid oli palju, kuid sellegipoolest eelistati vahetut eksamineerimist suulise eksami vormis, kusjuures iga üliõpilase piiras ümber vähemalt kolm õppejõudu.

STEREOTÜÜBID

Kuna minu varasem Lõuna-Euroopa kogemus oli sisuliselt olematu, tajusin ümbritsevat lapseliku joovastusega. Ajapikku, nähes pidevalt vuntside ja tunkedega töömehi miniatuursete kastiautodega ringi vüras, võis täheldada, et itaallaste stereotüübid vastavad paljuski tõeale. Igapäevase tänavapildi juurde kuulusid temperament- sed meelevaldused, kuid kui ärritusest toibuti, seisid silme ees kõige siiramad ja rõõmsameelse-

mad inimesed, keda on olnud au kohata. Minu põgus kokkupuude itaallaste peamiste stereotüüpidega on kokkuvõttes järgmine.

Oli tore kogeda, kuidas itaallased suudavad olla kohvi- ja toidurituualides nii pedandid. Paremaks sulandumiseks tuli harjuda püstijalu kohvi jooma. Kusjuures pärastlõunal ainult espresso, mitte piimaga kohv. Koduses majapidamises oli tarvis kannu mokakohvi jaoks, presskann kui selline on rariiteet, sest kes seda nn Ameerika kohvi ikka joob. Mis aga puutub kelleaegadest kinnipidamisse, siis põhjaeuroopalik punktuaalsus jääb neile võõraks.

Nii nagu Eestis, on ka Itaalias keelatud suitsetada siseruumides. Ometi osutus mõnikord keeruliseks tihke suitsupilve sees inimesi ära tunda. Olin hämmingus, nähes õigusteaduskonna koordinaatorit õppehoone kabinetis, hoidmas ühes käes pitsatit ja teises sigaretti. Pool aastat hiljem märkas, et tema kabinet täidab ühtlasi ka suitsuruumi funktsiooni, seega juriidiliselt oli kõik korrektne.

Loomulikult torkas esimesena silma harjumuspäratu hulk motorollereid, kuid arvestades kitsaid vanalinnatänavaid või käänulisi mägiteid on see iseenesest mõistetav. Põhja-Itaalias ning saartel pole autoga liiklemisega probleeme. Seevastu Lõuna-Itaalia liiklus on kohati võrreldav olelusvõitlusega, kus eksisteerivad kirjutamata reeglid, mida teavad vaid kohalikud. Kord Sitsiilias jäid autod keset ristmikku seisma: vanad sõbrad polnud tükk aega üksteist näinud ning otsustasid nüüd jutustades kaotatud aja tasa teha. Ülejäänud liiklejate paaniline signaalitamine ei paistnud neid häirivat.

Maffia. Itaallased pigem väldivad sellest rääkimist, kuid minu humoorikas ja isiklik kokkupuude kõnealuse teemaga tekkis korteriorsinguil. Üürilepingu sõlmimiseks oli tarvis allkirjastada ka *antimafia* dokument, mis edastati taustauuringute tegemiseks politseisse. Kõik need kentsakad olukorrad tuli uude kultuuri sulandumise vältimatu osana läbi elada.

AVASTAMISRÕÕM

Genova linn on piisavalt suur, et pooleks aastaks tegevust pakkuda. Aeg möödus rannikuäärsetel jalutusradadel või hoopis mägedes joostes. Ka minu kodu asus mäenõlval, kuhu kostusid pühapäevaste jalgpallimatšide valjud hõiked. Kesklinnast kojumine oli mitmete treppide ja tõusude tõttu võrreldav füüsilise katsusega, seepärast läks nii mõnigi korterikaaslane kergema vastupanu teed, makstes lifti kasutamise eest. Samas oli pingutus seda väärt: meie terrassilt avanes vaade tervele linnale. Kui temperamentne naabrinaine parasjagu kausitait vett kaela ei valanud, saime oma mitmekultuurilise seltskonnaga (eestlane, mehhiklane, prantslane, hispaanlane, austraallane, itaallane, poolakas ja türklane) mõnusaid kitarriõhtuid või ühisõhtusööke korraldada.

Avastamisretked ei piirdunud pelgalt Genova 35-kilomeetrise rannajoonega. Igal nädalavahetusel külastasime uusi kalurikülakesi või väikesi sadamalinnu, mis olid rongiga kergesti ligipääsetavad. Neist meeldejäävaimad ehk Camogli, Portofino, Cinque Terre ja Rapallo, mida iseloomustasid istandused mäenõlvadel, külgkülje kõrval asetsevad värvilised majad ning uhked purjelaevad

sadamates kontrastiks pisikeste kalapaatidega. Kõikvõimalikud pargid olid inimestest tulvil: igal pool mängiti jalg- või võrkpalli, vanemad sportisid lastega või tegelesid lemmikloomadega, tädikased, kes trotsisid karusnahksetes mantlites suvekuumust, olid end üles löönud ning jutustasid hoogsalt pargipingil. Isegi väiksemates piirkondades olid kauplused itaallastele meelepäraste uhkete rõivabrändidega.

Olen veendunud, et Itaalias leiaks iga inimene endale idüllilise meelispaiaga, milleks võib sõltuvalt eelistustest olla metropol, omapärane saar või küla perifeerias. Tuntumatest linnadest käisin turistina Milanos, Bolognas, Pisas, Firenzes, Roomas. Pole vast tarvis rõhutada, kui võrd palju vaatamisväärsusi pakub Itaalia pealinn Colosseumist, Trevi purskkaevust Hadrianuse mausoleumini. Kunstiarmastaja võib aga veeta päevi Firenze katedraalides ning Uffizi galeriis Medicite kogusid uurides. Nendes keskustes tekib tunne, justkui viibiks ajaloo südames.

Erilist pühendumust väärivad saared Sitsiilia ja Sardiinia, millest viimasele õnnestus rendiautoga ring peale teha. Siugjatel mägi- teedel nähtu põhjal tuli konstateerida, et meie Suur Munamägi ikka ei ole mägi. Mõni koht jättis esialgu inimitühja mulje, kuid tegelikult oli kogu linn koondunud ühe kiriku ette, kus toimus paraad puhkpilliorkestri ning ratastel veereva Madonna kujuga. Kohalikud ühinesid rongkäiguga, kandes käes meetripikkusi valgeid küünlaid. Samuti võis iga natukese aja tagant kohata lapsi, kes olid teinud pühakust miniatuursed kujukesed ja ootasid, et mõõdaminejad viskaksid raha

nende mütsidesse. Inimesed viskasid rõdudelt peotäitega õielehiti, orkestri pillimehed hõiskasid ja lehvitasid. Pidustused vältasid südaööni, kulmineerudes efektse ilutulestikuga.

Kohati oli raske streigist tingitud prügihunnikute ning pealetükkivate immigrandide tõttu tänavatel orienteeruda. Kuid rohkem oli kindlasti häid kogemusi, mis aitasid kõik muu seljatada. Heaks näiteks on liblikakujuline Favignana saar, mis oli lausa paradisi. Pärast pooletunnist praamisõitu Sitsiiliast võis jõuda paika, kus meid tervitasid helesinine Vahemeri, rõõmsameelsed *siestaks* valmistuvad kohalikud ja üleemeelikud tänavamuusikud. Kirjade järgi pidi see olema linn, kuid tegelikult elati külaelu ja kõik teadsid kõiki. Elu toimus selle kõige ehedamal kujul: firmariietesse riietunud geelisoengutega noormehed seisid terve päeva ühes ja samas välibaaris, vanamehed sõitsid nelja-viekesi auto eesistmel ning politsei viipas vaid sõbralikult järele, ollekaasi tagant rollerirooli istumisega polnud mingit probleemi ning ristmikud olid parimad kohad peatumiseks ja jutustamiseks. Kohvitassi kõrvalt sai jälgida, kuidas nunnad voorisid kirikukellade saatel üle keskväljaku ning kohalikud kontrollisid bingoloto tulemusi.

Ühes olen kindel: igas piirkonnas on isemoodi itaallased. Enne vahetussemestri algust ei osanud ma aimata, milliseks keskkonnamuutus kujuneb. Ka paneb eemalolek hindama seda, mida kohapeal viibides kipud unustama. Võin rahuliku südamega öelda, et minu poolaasta möödus suurepäraselt, seega tasub uurida ja uudistada – kogemused rikastavad. ☺

ERICH KUKK – 85

Foto: Nele Ingerpuu

26. oktoobril sai 85-aastaseks Eesti botaanika üks alustalasi ja vetikateaduse arendajaid emeriidotsent Erich Kukkk.

Erich Kukkk on harukordne inimene: rännumees, spordimees, teadusemees, pedagoog, juhendaja, hea kolleeg, sõber ja lihtsalt jutuvestija.

Erich astus Tartu Ülikooli bioloogiaga õppima 1948. aastal ning lõpetas selle bioloogibotaanikuna 1953. aastal, jätkates samas ka teadustööd aspirantuuris algoloogia erialal. 1961. aastal kaitses ta väitekirja «Eesti magevete sinivetikate floora». Hiljem on tema teiseks erialaseks huviks kujunenud ikkesvetikad, millega tegeleb ta seniajani.

Alates 1956. aastast töötab Erich Kukkk ülikoolis, alustades tollases taimesüsteematika ja

geobotaanika kateedris assistendina, siis vanemõpetaja ja seejärel pikki aastaid dotsendina. Alates 2005. aastast on ta TÜ Loodusmuuseumi botaanika- ja mükoogi muuseumi vetikate kogu kuraator, kus tema ülesandeks on nii vetikate herbaariumi kui ka ikonoteegi täiendamine, korrastamine ja säilitamine.

Erich Kukkk on oma peamise uurimisobjekti, sinivetikate süsteematika, ökoloogia ja leviku kõrval käsitlenud ka mitmeid rakenduslikke küsimusi, nagu fütoindikatsioon, biopuhastus, veeõitsemine. Erich Kukkk on praeguse keskmise põlvkonna algoloogide õpetaja, kelle juhendamisel on kaitstud üle kahekümne teaduskraadiväärilise töö. Õppe- ja teadusretked on teda viinud nii Kaug-Itta kui ka Kesk-Aasiasse. Neist olulisemad olid kuuekümnendail aastail Pamiiri ekspeditsioon (seejuures ekspeditsiooni ülemana) koostöös tollase üleliidulise teaduste akadeemia kosmosebioloogia sektoriga ja hiljem kolm järjestikust suve Mongoolias. Viimastel aastakümnetel süvenes koostöö Soome kolleegidega nii Soome lahe seisundi kui ka põhjaalade vetikate uurimise ühisprojektides.

Eluslooduse uurimise kõrval peab ta tähtsaks ka teadusloolisi ja eriti keeleküsimusi, kuuludes siiani ELUS-i juures tegutseva taimenimede ja botaanilise terminoloogia komisjoni. Loodusuurijate

seltsi liikmena on ta seal täitnud mitmeid teisi ülesandeid: olnud juhatuses, revisjonikomisjonis ja raamatukogukomisjonis. Haanjamaalt Missost pärit mehana on Erich Kukkk aidanud kaasa võru keele korrastamisele ja õpetamisele. Nooruses oli ta lootustandev suusataja ning pikki aastaid laulis ta ülikooli meeskoori tenorite rühmas.

Erichi kõige iseloomulikum omadus on erudeeritus. Raske on leida teemat, mille kohta tal vastust või kommentaari ei ole. Kui kohe ise ei tea, teab ta kindlasti, kes teab või kust leida. Kas mitte selline ei peaks olema iga õppejõud? Haruldane on aga see, et oma teadmisi jagab ta kolleegide ja üliõpilastega tänapäevani. Ilmselt on just regulaarne vaimne töö, mida juubilar oma koduinstituudis endiselt teeb, põhjuseks Erichi jätkuval vaimuerksusele ja vitaalsusele.

Põhimõtte- ja sihikindel, alati abivalmis, kuid nõudlik, mõnus ja sõbralik inimene, kellel alati käepärast mõni asjakohane lugu või mõttetera – sellisena tunnevad Erich Kukke (või lihtsalt Eerit) kolleegid ja õpilased. Soovime talle head tervist, jõudu ja jaksu edasi tegutsemiseks.

Kolleegid ja õpilased Tartu ülikooli ökoloogia ja maateaduste instituudist ning loodusmuuseumist

Õnnitleme

85 Arne Lepp, arstiteaduskonna emeriidotsent – 28. november

80 Eha Eist, arvutiklassi operaator – 13. november

75 Marika Mikelsaar, projekti teadusjuht, arstiteaduskonna emeriidotsent – 12. november

70 Tiia-Ene Parts, spetsialist – 19. november

65 Jaak Järv, orgaanilise keemia

professor, akadeemik, orgaanilise keemia õppetooli juhataja – 5. november

Krista Lõhmus, rakendusökoloogia professor, ökofüsioloogia õppetooli juhataja – 5. november

Toomas Väli, kirurgiliste haiguste vanemassistent – 6. november

Ilana Smuškina, turundusjuht –
20. november

Jaan Maasepp, tehnik –
24. november

Mari Suurväli, täienduskoolituse
programmijuht – 24. november

55 Anneli Adamson, õppekorral-
duse spetsialist – 4. november

Merle Tiidema, sekretär –
25. november

50 Karmen Trasberg, haridus-
teooria lektor – 7. november

Marje Oona, peremeditsiini dot-
sent, polikliiniku ja peremeditsiini
vanemteadur, arstiteaduskonna
täienduskeskuse juhataja –
8. november

Renate Pajusalu, üldkeeleteaduse
professor – 13. november

Riina Viilup, vastutav sekretär –
26. november

45 Heidi Saulep, vanemlaborant
– 3. november

Ulvi Rumm, spetsialist –
6. november

Tiina Tamm, üldise ja mikroobi-
biokeemia vanemteadur –
6. november

Signe Bachmann, referent –
9. november

Daisy Volmer, sotsiaalfarmaatsia
dotsent – 13. november

Heli Raagmaa, õppekorralduse
spetsialist – 26. november

40 Olavi Kaljuste, ihtüoloogia ja
kalanduse teadur – 1. november

Kara Diane Brown, külalisprofes-
sor – 6. november

Natali Belinska, õppekorralduse
spetsialist, asjaajamiskorralduse
spetsialist – 7. november

Kristina Gudinas, projektijuht –
12. november

Vallo Tilgar, linnuökoloogia va-
nemteadur – 21. november

35 Pille Kool, statistik –
18. november

Kadri Sohar, geoloogia teadur –
22. november

Pille Pruulmann-Vengerfeldt,
meediauuringute dotsent –
26. november

Džamilja Safiulina, farmakoloogia
vanemassistent, farmakoloogia
vanemteadur – 28. november

30 Riin Rebane, analüütilise ja
füüsikalise keemia teadur –
9. november

Merit Kreitsberg, koeproovide
vastuvõtja-administraator –
19. november

Nadežda Aleksejeva, kolloid- ja
keskkonnakeemia teadur –
20. november

STIPENDIUMID

Juri Lotmani stipendium

MTÜ Juri Lotmani fond kuulu-
tab välja stipendiumikonkursi
Tartu ülikooli magistrantidele ja
doktorantidele, kes oma uurimis-
töös jätkavad J. Lotmani ja tema
koolkonna traditsioone filoloogias
ja semiootikas.

2014. aastal antakse välja kaks
stipendiumi á 260 eurot vastavalt
vene filoloogia ning semiootika ja
kultuuriteooria eriala magistrandile
või doktorandile. Stipendiaatide ni-
med tehakse teatavaks Juri Lotmani
sünnipäeval 28. veebruaril.

Stipendiumi taotlemiseks võib esi-

tada originaalseid trükis ilmunud
või trükki antud uurimistöid: teadus-
likke artikleid või artikliseeriaid,
kaitstud bakalaureuse- või magist-
ri töid ja spetsiaalselt stipendiumi-
konkursi jaoks kirjutatud töid, mis
on valminud viimase kahe aasta
jooksul (esitamise kuupäevast ar-
vates). Konkursitööde temaatika ei
ole piiratud. Esitatud tööd võivad
olla eesti, vene või inglise keeles
ning peavad olema varustatud
teises keeles resümeeaga.

Konkursitööd palume esitada ühes
eksemplaris paberil ja elektrooni-
liselt

13. detsembriks (k.a) TÜ vene kir-
janduse õppetooli aadressil Lossi

3–225 (filoloogialased tööd)
ja semiootika osakonda Jakobi
2–317 (semiootikalased tööd).
Stipendiumi taotlejal tuleb lisaks
konkursitööle esitada akadeemiline
CV, teadusliku juhendaja soovitus
ning akadeemiline öiend jooksvate
õppetulemuste kohta (esimese
aasta magistrantidel ja doktoran-
tidel vastavalt bakalaureuse- või
magistridiplomi akadeemilise
öiendi koopia).

Lisainfo: Valentina Tubin, germaa-
ni, romaani ja slaavi filoloogia
instituut, tel 737 6352, valentina.
tubin@ut.ee; Ulvi Urm, filosoofia
ja semiootika instituut, tel 7375
933, ulvi.urm@ut.ee.

KAITSMISED

1. novembril kell 9 kaitseb

Piret Arukuusk biomeditsiini
tehnoloogia erialal doktoritööd

«NickFects – Novel Cell-penetrating Peptides. Design and Uptake Mechanism» («NickFecktid – uued raku sisenevad peptiidid. Disain ja sisenemismehanism»). Kaitsmi-

ne toimub tehnoloogiainstituudis (Nooruse 1–121). Juhendaja prof Ülo Langel, oponent prof Ines Neundorf (Kölni ülikool, Saksamaa).

6. novembril kell 14.15 kaitseb **Arkady Tsyrunikov** geoloogia erialal doktoritööd «Complex Seismo-Acoustic and Lithological Study of The Lateglacial and Postglacial Sediments Northern Gulf of Riga, Eastern Branch of the Central Baltic Sea» («Liivi lahe põhjaosa hilisjäätaja ja jääajajärgsete setete kompleksne seisimokustiline ja litoloogiline uurimus»). Kaitsmine toimub Chemicumis (Ravila 14a–1019). Juhendaja vanemteadur Igor Tuuling, PhD, oponent dots Riko Noormets, PhD (Svalbardi ülikool, Norra).

7. novembril kell 12 kaitseb **Georgi Hudjašov** molekulaarbioloogia erialal doktoritööd «Maps of Mitochondrial DNA, Y Chromosome and Tyrosinase Variation in Eurasian and Oceanian Populations» («Mitokondriaalse DNA, Y kromosoomi ja türosiinaasi varieeruvus Euraasia ja Okeania populatsioonides»). Kaitsmine toimub molekulaar- ja rakubioloogia instituudis (Riia 23b-105). Juhendajad prof Toomas Kivisild (Cambridge'i ülikool, Suurbritannia) ja prof Richard Villems, oponent prof Peter de Knijff (Leideni ülikool, Holland).

8. novembril kell 9.15 kaitseb **Piret Villo** orgaanilise keemia erialal doktoritööd «Synthesis of Acetogenin Analogues. Asymmetric Transfer Hydrogenation Coupled with Dynamic Kinetic Resolution of α -Amido- β -Keto Esters» («Atsetogeeniiniide analoogide süntees. Asümmeetriline vesinikuülekanne α -amido- β -keto estritele dünaamilise kineetilise resolutsiooni teel»). Kaitsmine toimub tehnoloogiainstituudis (Nooruse 1–121). Juhendajad vanemteadur Lauri Vares ja prof

Peter Somfai (Lundi ülikool, Rootsi), oponent prof Nina Kann Chalmers (Göteborgi ülikool, Rootsi).

8. novembril kell 12 kaitseb **Tatjana Kiilo** sotsioloogia erialal doktoritööd «Promoting Teachers' Efficacy Through Social Constructivist Language Learning: Challenges of Accommodating Structure and Agency. The Case of Russian-speaking Teachers in Estonia» («Sotsiaalkonstruktivistlik keeleõpe toetamiseks õpetajate enesetõhusust: struktuuri ja agentsuse vastastikuse mõjustatuse väljakutsed. Venekeelsete õpetajate näide Eestis»). Kaitsmine toimub senati saalis (Ülikooli 18–204). Juhendaja dots Dagmar Kutsar, oponent professor Claire Wallace (Aberdeeni ülikool, Šotimaa).

8. novembril kell 14 kaitseb **Raido Paasma** arstiteaduse erialal doktoritööd «Clinical Study of Methanol Poisoning: Handling Large Outbreaks, Treatment With Antidotes, and Long-term Outcomes» («Metanoolimürgistuste kliiniline uuring: massiliste mürgistuste käsitlemine, ravi antidootidega ja pikaaegne prognoos»). Kaitsmine toimub TÜ kliinikumi Linkbergi-nimelises auditooriumis (Puusepa 8). Juhendajad prof Joel Starkopf, prof Aleksandr Žarkovski, prof Dag Jacobsen (Oslo ülikool, Norra) ja dr Knut Erik Hovda (Oslo ülikooli haigla), oponent dots Kaarlo Hoppu, PhD (Helsingi ülikool, Soome).

15. novembril kell 16.15 kaitseb **Kristi Kuk** ajaloo erialal doktoritööd «The Genesis and Narratives of National History Writing From the Beginning of

the 19th Century Up Until World War II. Estonia in Comparison with Other Non-dominant Nordic and Baltic Nations» («Väikerahvuste ajalookäsitluste genees ja narratiivid: Eesti võrdluses teiste Põhjala ja Baltikumi mittedominantsete rahvustega 19. sajandist kuni Teise maailmasõjani»). Kaitsmine toimub senati saalis (Ülikooli 18–204). Juhendajad prof Mati Laur ja prof Karsten Brüggemann (Tallinna ülikool), oponent prof dr Jörg Hackmann (Szczecini ülikool, Poola).

22. novembril kell 10.15 kaitseb **Kristina Sohar** geograafia erialal doktoritööd «Oak Dendrochronology and Climatic Signal in Finland and the Baltic States» («Soome ja Baltimaade tammede dendrokronoloogia ja seosed ilmastikuga»). Kaitsmine toimub TÜ senati saalis (Ülikooli 18–204). Juhendajad prof Jaak Jaagus ja dots Alar Läänelaid, oponent prof Tomasz Wazny (Nicolaus Copernicuse ülikool, Poola; Arizona ülikool, Ameerika Ühendriigid).

25. novembril kell 14.15 kaitseb **Boriss Vlassov** matemaatika erialal doktoritööd «Optimization of Stepped Plates in the Case of Smooth Yield Surfaces» («Astmeliste plaatide optimeerimine siledate voolavuspindade korral»). Kaitsmine toimub matemaatika-informaatika teaduskonnas (J. Liivi 2–405). Juhendaja prof Jaan Lellep, oponentid prof Karoly Jarmai (Miskolci ülikool, Ungari) ja prof Rimantas Kacianauskas (Vilniuse Gediminase tehnikaülikool, Leedu).

29. novembril kell 14.15 kaitseb **Margus Varjak** biotehnoloogia

erialal doktoritööd «Functional Analysis of Viral and Host Components of Alphavirus Replication Complexes» («Alfaviiruste

replikatsioonikompleksiga seotud viiruslike ning peremeesraku komponentide funktsionaalne analüüs»). Kaitsmine toimub

tehnoloogiainstituudis (Nooruse 1–121). Juhendaja prof Andres Merits, oponent prof Marc Lecuit (Descartesi ülikool, Prantsusmaa).

TUNNUSTUSED

TÜ väikese medali ja tänukirja pälvivad 60. sünnipäeval arstiteaduskonna lastekliiniku neuro-psühholoogia vanemteadur **Anneli Kolk** ja 50. sünnipäeval filosoofiateaduskonna dekaan, ülikooli eetikakeskuse juhataja praktilise filosoofia professor **Margit Sutrop**.

TÜ aumärgi ja tänukirjaga tunnustati 50. sünnipäeval loodus- ja teh-

noloogiateaduskonna ökoloogia ja maateaduste instituudi geograafia osakonna inimgeograafia dotsenti **Jussi Sakari Jauhianeni**.

TÜ tänukirja pälvivad 85. sünnipäeval loodus- ja tehnoloogia-teaduskonna emeriitdotsent ja loodusemuuseumi kuraator **Erich Kukk**, 80. sünnipäeval ülikooli õigusteaduse audoktor, Münsteri ülikooli emeriitprofessor **Werner Krawietz**, 75. sünnipäeval kinnisvaraosakonna hangete ja

arendustalituse ruumikasutuse korralduse peaspetsialist **Ants Paabut**, 60. sünnipäeval raamatukogu säilitus- ja hooldustalituse köitja **Elli Jakobson** ning 50. sünnipäeval sotsiaal- ja haridusteaduskonna haridusteaduste instituudi raamatukogu juhataja **Anne Allikvee** ja raamatukogu infosüsteemide osakonna raamatukoguhoidja **Liina Espenberg**, samuti õigusteaduskonna eraõiguse instituudi endine sekretär **Raissa Šor**.

TEATED

VABANDUS: Oktoobrikuu UT arvustuses «Betonist teater, teater betoonist» sattus sisse viga. TÜ Viljandi kultuuriakadeemia etendus-kunstide osakond ja Tallinna kultuurikatel teevad koostööprojekti koos Tallinna tehnikakõrgkooli, mitte Tallinna tehnikaülikooliga. Toimetus vabandab.

Novembris TÜ aulas: 2. novembril kell 12 korporatsioon Ugala sajanda aastapäeva kontsertaktus; 5. novembril kell 19 Tartu I muusikakooli aastapäevakontsert; 6. novembril kell 18 Gustav Adolffi päeva ja ülikooli asustamispäeva kontsert; 7. novembril kell 18 kontsert «Klaveriduod», esinevad Lauri Väinmaa, Piret Väinmaa, Nata-Ly Sakkos ja Toivo Peäske; 9. novembril kell 12 korporatsioon Rotalia sajanda aastapäeva juubeliaktus; 16. novembril kell 15 kehakultuuriteaduskonna juubeliüritus; 20. novembril kell 14.15

TÜ vabade kunstide prof Arvo Pärdi «Sõna ja muusika» seminar; 23. novembril kell 17 XIX Tartu ja Tartumaa naiskooride laulupäev; 24. novembril kell 14 puhkpilliorkester Tartu kontsert; 28. novembril kell 9 konverents «Eesti asjaõigusseaduse kaksikümend aastat – kogemused ja perspektiivid».

TÜ pensionäride ühingu Vitae:

4. novembril kell 16 käsitööring; 5. novembril kell 13 lauluring; 7. novembril kell 12.30 arstide klubi ja kell 14 dr Riina Saarma loeng «Terve elu, terve selg» aadressil Raekoja plats 12; 19. novembril kell 11 elulooring ja kell 13 lauluring; 21. novembril humanitaaria klubi; 28. novembril kell 15 keemikute klubi; 4. detsembril loeng alternatiivmeditsiinist aadressil Raekoja plats 12; 5. detsembril arstide klubi.

Õpetatud Eesti Seltsi ettekandekoosolekud: 6. novembril esineb Kaur Altoa ettekandega «Kindlus-

kirik kui redupaik. Müüt või realsus?» ning 20. novembril Meelis Friedenthal ettekandega «Paber ja vesimärgid varauusaegses Eestis». Kõnekoosolekud toimuvad kell 16.15 aadressil Lossi 3-425. Täpsem info: www.ut.ee/OES.

Novembris ja detsembris toimuvad kahes Tartu ülikoolile kuuluvas apteegis **tervisekontrolli päevad**. TÜ Tamme apteegis (Maarjamõisa polikliinikus Puusepa 1a) saab 7. novembril kell 9.30–11.30 mõõta vererõhku ja 8. novembril kell 9–15 määrata veresuhkru ja kolesterooli taset. TÜ Keslinna apteegis (Poe 8) saab 5. detsembril kell 8.30–11 määrata veresuhkru taset, 6. detsembril kell 10–16 mõõta kannaluus luutihedust ning 9. detsembril kell 10–16 määrata silma kuivust. Vererõhku saab mõõta iga päev, vajalik on eelregistreerimine telefonil 742 3593. Ülejäänud Ülikooli apteegi nime kasutatavad apteegid ei ole Tartu ülikooliga seotud.

Andres Tarand, Jaak Jaagus, Ain Kallis

EESTI KLIIMA MINEVIKUS JA TÄNAPÄEVAL

Raamatus kirjeldatakse Eesti ja ümbruskonna kliimat aastate 1020–2010 vahemikus. Esmakordselt on avaldatud varasemate entusiastlike ilma-vaatlejate väljasõelatud tulemused praeguse Eesti ja Läti, aga ka Lõuna-Soome aladelt. Erakordsete nähtuste puhul on läbi kammitud suurem osa Eesti ja Balti-Saksa ajalehti, kusjuures ekstreemsemad nähtused (sh maa-värinad) on loetletud raamatu lisades, mis tervikuna saavad kõigile nähtavaks interneti vahendusel 2014.aastal.

UNIVERSITAS TARTUENSIS

Tartu Ülikool
Ülikooli 18, 50090 TARTU
Tel: 737 5100
E-post: info@ut.ee
www.ut.ee